

**«Nå har jeg tatt meg selv i nakken, og
nå handler det om å holde hodet
kaldt!»**

En undersøkelse av videregående elevers forståelse av kroppslige
idiomer i norsk.

ODA BREIVIK SKJÆVELAND

VEILEDER

Rune Røstad

Universitetet i Agder, 2021

Fakultet for Humaniora og pedagogikk

Institutt for Nordisk og mediefag

Forord

Når jeg nå skriver de siste ordene i denne masteroppgaven, sitter jeg igjen med mye takknemlighet til de som har hjulpet meg på veien. Skrivningen har til tider gått trått, og det har vært stunder hvor jeg har tvilt på prosjektet. Den største takken vil jeg derfor rette til min veileder, Rune Røsstad, som gjennom hele året har gitt meg gode og konstruktive tilbakemeldinger og sagt oppmuntrende: «veien blir til mens en går». Takk også for all tid du har satt av til veiledning, både på mail og på Zoom.

Takk til alle informantene som ville delta i studien, uten dere hadde det ikke vært mulig å skrive denne oppgaven!

Jeg retter også en stor takk til familien min, som gjennom hele livet har støttet meg, og vært over gjennomsnittet interesserte i hva jeg har drevet med på skolen og studiet. Dette har gitt meg motivasjon og tro på meg selv. Uten deres omsorg, oppmuntrende ord og god mat i denne perioden, hadde ikke masterhverdagen vært like fin!

En takk må også rettes til alle mine medstudenter og venner i Kristiansand, dere har i fem år gjort studiehverdagen til en fest både faglig og sosialt!

Når jeg nå leverer masteroppgaven i nordisk, markerer det slutten på en femåring lektorutdanning ved Universitetet i Agder. Studietiden vil jeg ta med meg i hjertet for alltid, men nå tar jeg fatt på et helt nytt kapittel som lærer!

Tau, mai 2021

Oda Breivik Skjæveland

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Tabeller og figurer	5
Norsk sammendrag	6
Abstract	7
1. Innledning	8
1.1. Hensikten med masteroppgaven.....	8
1.2. Idiomer.....	8
1.3. Aktualitet og utbredelse	9
1.4. Idiomer i skolen	10
1.5. Avgrensing av tema og problemstilling.....	11
1.6. Struktur av oppgaven	12
2. Teoretisk rammeverk	13
2.1. Hva er fraseologi?	13
2.2. Fraseologien som forskningsdisiplin: et historisk omriss	14
2.3. Idiomer og fraseologiske enheter.....	16
2.4. Hva kjennetegner idiomer?	18
2.4.1. Semantiske kjennetegn: Kompossjonalitet og overført betydning.....	18
2.4.2. Syntaktiske kjennetegn: Fast form og fleksibilitet	19
2.4.3. Institusjonalisering og leksikalisering	21
2.4.4. «Smal og bred» idiomdefinisjon.....	22
2.5. Hvordan forstår vi idiomer?	23
2.5.1. Idiom List Hypothesis	24
2.5.2. Lexical Representation Theory.....	24
2.5.3. Direct Access Hypothesis.....	25
2.5.4. «Idiom Key».....	25
2.6. Faktorer som påvirker idiomforståelse.....	26
2.6.1. Idiomers egenskaper som faktor for idiomforståelse.....	26
2.6.2. Frekvens og familiarity.....	27
2.6.3. Familiaritet, transparens og alder	28
2.6.4. Kontekst og figurativ kompetanse	28
2.6.5. Bakgrunnskunnskaper	29
2.7. Ulike betraktninger om idiomer i undervisningen	31
2.8. Det nye norskfaget i fagfornyelsen 2020.....	32
2.8.1. Literacy	33

3. Metode	35
3.1. Valg av metode.....	35
3.2. Utvalg av informanter.....	36
3.3. Utforming av spørreundersøkelsen.....	36
3.4. Begrunnelse for utvalg av idiomer.....	38
5.4.1. Tekstkorpus og frekvens.....	41
3.5. Metodologiske refleksjoner: Hvordan måle forståelse?.....	43
4. Presentasjon av funn.....	46
4.1. Samlet resultat	46
4.2. Idiom 1: ha is i magen	48
4.3. Idiom 2: hjertet i halsen.....	49
4.4. Idiom 3: holde hodet kaldt.....	50
4.5. Idiom 4: ta seg selv i nakken.....	52
4.6. Idiom 5: ha en skarp tunge	53
4.7. Idiom 6: blod på tann.....	54
4.8. Idiom 7: henge med hodet.....	55
4.9. Idiom 8: ta bladet fra munnen.....	56
4.10. Idiom 9: ikke legge fingrene imellom.....	58
4.11. Idiom 10: sette foten ned.....	59
4.12. Individuelle variasjoner blant informantene.....	60
5. Diskusjon av funn	62
5.1. Er idiomenes egenskaper av betydning for idiomforståelsen?.....	62
5.2. Betydningen av kontekst.....	67
5.3. Språklig bakgrunn og literacy i et undervisningsperspektiv.....	69
5.4. Idiomenes plass i norskfaget.....	73
6. Avsluttende betraktninger og veien videre	76
6.1. Forslag til videre studier	77
Litteraturliste.....	79
Nettbaserte kilder	84
Vedlegg 1: Forespørsel om å delta i spørreundersøkelse	85
Vedlegg 2: Spørreundersøkelsen i Nettskjema	86

Tabeller og figurer

TABELL 1: De ti utvalgte kroppslige idiomene.....	41
TABELL 2: De ti kroppslige idiomenes frekvens i Oslo-korpuset.....	43
TABELL 3: Fordeling av informantenes individuelle svar.....	61
FIGUR 1: Samlet resultat fra idiomundersøkelsen, prosent.....	46
FIGUR 2: Samlet resultat fra idiomundersøkelsen, i prosent.....	47
FIGUR 3: Fordeling av informanter i prosent på idiom 1.....	48
FIGUR 4: Fordeling av informanter i prosent på idiom 2.....	50
FIGUR 5: Fordeling av informanter i prosent på idiom 3.....	51
FIGUR 6: Fordeling av informanter i prosent på idiom 4.....	52
FIGUR 7: Fordeling av informanter i prosent på idiom 5.....	53
FIGUR 8: Fordeling av informanter i prosent på idiom 6.....	55
FIGUR 9: Fordeling av informanter i prosent på idiom 7.....	56
FIGUR 10: Fordeling av informanter i prosent på idiom 8.....	57
FIGUR 11: Fordeling av informanter i prosent på idiom 9.....	59
FIGUR 12: Fordeling av informanter i prosent på idiom 10.....	60

Norsk sammendrag

Bakgrunn: Idiomer kan betraktes som et interessant, men komplekst språklig fenomen, som både er høyfrekvent i muntlig og skriftlig språk. Vi finner idiomer overalt i ulike tekster, aviser, debatter, taler etc. Til tross for at idiomer er utbredt, er de viet lite oppmerksomhet i norskfaget i videregående skole, og tidligere forskning har vist at elever har problemer med å forstå idiomer. Det vil derfor være interessant å undersøke hvordan videregående elever forstår idiomer, og hvilke faktorer som kan fremme forståelse.

Mål: Masteroppgaven har som mål å undersøke hvordan forståelsen av ti utvalgte kroppslige idiomer, er hos videregående elever. Det er gjort lite forskning på dette området i norsk sammenheng.

Metode: Denne masteroppgaven har en kvantitativ tilnærming, hvor lukket, anonymt spørreskjema er brukt som instrument som datainnsamlingsmetode. 69 videregående elever er i den sammenheng informanter i undersøkelsen.

Resultat og konklusjon: Studien har vist at videregående elever har god forståelse for kroppslige idiomer i norsk. Det finnes likevel variasjoner i hvilke idiomer de forstår best, og hvilke de forstår dårligst. Ulike egenskaper ved idiomene kan i den sammenheng trekkes frem som en forklaring på ulik forståelsesgrad. Resultatet viser også at det finnes individuelle variasjoner mellom informantene, noe som trolig indikerer at det er forskjeller i informantenes språkkompetanse. Funnene fra undersøkelsen kan trolig få implikasjoner for hvordan lærere kan undervise om idiomer i skolen og i norskfaget.

Abstract

Background: Idioms can be considered as an interesting, but complex linguistic phenomena, which occurs frequently both in written and spoken language. Idioms can be found in a variety of different texts, such as papers, debates, speaks etc. Despite being frequent in the language, little attention has been paid to idioms in school and in the Norwegian subject in high school. Previous research shows that students have little knowledge of and lack basic understanding of idioms. Nevertheless, more focus should be paid to high school students' knowledge of idioms. To gain knowledge of how high school students understand idioms, and what factors that contribute to a greater understanding, would be an interesting study object.

Aim: This master's thesis studies how high school students understand bodily idioms. Little research exists on this topic in a Norwegian context.

Methods: This study has a quantitative research approach, where closed question form is used as an instrument for data collection method. 69 high school students are participants in the study.

Results and conclusion: The study has shown that high school students understand bodily idioms well, though the participants show greater understanding for some of the idioms, than for others. Characteristics of the different idioms can be used as an explanation of this. The results also show that there are individual variations among the participants, which can indicate that the participants possess varied degree of language competence. The findings from the study can have implications for how teachers can teach idioms to students in school.

1. Innledning

1.1. Hensikten med masteroppgaven

Denne masteroppgaven har som mål å undersøke forståelsen av kroppslige idiomer hos elever i videregående skole. Dette blir undersøkt gjennom en anonym spørreundersøkelse.

1.2. Idiommer

«Å gå rundt grøten», «ha bein i nesen», eller «mellom barken og veden», er eksempler på det som kalles *idiomer eller idiomatiske uttrykk*. Idiommer er faste, flerordige uttrykk som finnes i språket, med en annen betydning enn det som fremgår av enkeltordene i uttrykket. Det betyr at idiommer har overført betydning og ikke skal forstås bokstavelig (Norsk Akademi's Ordbok, [NAOB]).

Idiommer blir ifølge Bokmålsordboka definert som: «vending, uttrykksmåte som er spesielt for et språk». Det betyr at idiommer ofte er språkspesifikke for et land, og et eksempel på et særegent norsk idiom er «hoppe etter Wirkola». Et slikt idiom blir kalt et *kulturelt motivert idiom*, ettersom et slikt idiom er spesifikt for en kultur (Irujo 1986; Nenonen, 2002; Vulchanov & Stankova, 2011, sitert i Lieri 2019). Ifølge Dobrovolskij og Piirainen (2005) formidler kulturelle idiomer av typen «hoppe etter Wirkola» sentral kunnskap om kulturen til et land eller i et språksamfunn:

The most important linguistic feature of these conventional figurative units is that they record and preserve relevant knowledge as part of their content plane (as image traces), including above all, reflection of the respective culture» (Dobrovolskij & Piirainen, 2005, s. 1).

Kulturelle idiomer vil være vanskelige å forstå for mennesker som ikke har kjennskap til et lands historie eller kultur (Irujo 1986; Nenonen, 2002; Vulchanov & Stankova, 2011, sitert i Lieri 2019). For å forstå kulturelle idiomer trenger vi trolig kulturelle og historiske bakgrunnskunnskaper, slik som for eksempel kjennskap til skihelten Bjørn Wirkola (Golden, 2014, s. 36).

En annen type idiom er gå under navnet kroppslige idiom (Golden, 2014, s. 34). Dette er idiom som har et betydningsinnhold som knytter seg til kroppen, slik som f.eks. «ha hjertet i halsen», «ta seg vann over hodet» etc. Kroppslige idiom kan sies å være universelle og utbredt i forskjellige språk, ettersom de formidler allmenne menneskelige følelser tilknyttet menneskekroppen. De kroppslige idiomene blir likevel realisert ulikt i de forskjellige språkene (Golden, 2014, s. 35). Ifølge Golden (2009, sitert i Lieri, 2019, s. 122) vil kroppslige idiom være enklere å forstå enn kulturelle idiom, da slike uttrykk er av universell karakter.

Idiomene hører til under fraseologien, som er studiet av faste flerordsuttrykk i språket. Forskningen og teorien som finnes om idiom, viser at idiom er et mangesidig og merkelig språklig fenomen som bryter med semantiske og syntaktiske regler for språket. Dette blir fremhevet av Johnsen-Laird (1993): «Idioms are mysterious. They are pervasive, poetic and easy. How they are understood is a mystery...» (Johnsen-Laird, 1993, s. x). En teori eller definisjon alene vil ikke kunne gi oss svaret på idiomenes komplekse natur, noe som resulterer i en rekke forskjellige studier og teorier på emnet, ifølge Cacciari & Tabossi (1993, s. xiii).

Tilegnelse og forståelse av idiom har vært sentralt innenfor idiomforskningen. Fokusområder i den sammenhengen, har vært hvorvidt forståelsen av idiom krever en egen prosesseringsmåte eller ikke, og hvilke faktorer som kan hemme eller øke forståelsen av idiom (Cacciari og Tabossi 1993; Gibbs, 1980, 1985; Bobrow og Bell, 1973 & Swinney og Cutler, 1979.) Kontekst har i tillegg i flere studier vist seg å være en viktig katalysator for idiomforståelse, særlig for barn og unge (Nippold & Martin, 1989, s. 62; Leverato, 1993, s. 108). Likevel finnes ikke ett enhetlig svar på hvordan idiom blir forstått, eller én modell for idiomtilegnelse som kan favne om det komplekse fenomenet, slik Cacciari og Tabossi (1993) hevder: «...Idioms are a clear challenge to current compositional models of language comprehension...» (Cacciari & Tabossi, 1993, s. xiii).

1.3. Aktualitet og utbredelse

Idiomene møter oss på flere arenaer og domener i samfunnet, og de er både en del av skriftspråket og det muntlige språket. Ifølge Pollio (1977, sitert i Cooper 1998, s. 255), bruker en person 980 idiom i løpet av en dag dersom vedkommende prater i fire timer. Han hevder videre at: «Over a lifetime of 60 years, a person would use about 20 million idioms» (Pollio,

1997, sitert i Cooper, 1998, s. 255). Idiomene kan derfor ses på som et utbredt språklig fenomen. Idiomene er også utbredt i en rekke ulike tekster og tekstsjangre, noe som blir fremhevet av Gläser (1997):

In general, idioms, being metaphors or metonymies, may add to the imagery of any text, ranging from advertising and instruction to academic discussion and prose fiction (...) Journalists will exploit idioms and phrases in headlines and commentaries. (...) The authors of textbooks intended for pupils and students may use phraseological units to enhance the intelligibility and memorability of a text (Gläser, 1997, s. 143).

Til tross for at idiomene kan ses på som frekvente i både tale- og skriftspråk, har interessen for idiommer i norsk forskning vært lav. I nordisk sammenheng har idiomforskningen derimot fått en større plass, og både i Sverige, Danmark og Finland har det blitt forsket på idiommer, som f.eks. Sköldberg (2004), Lieri (2019), og Mäntylä (2004). I tillegg har både Sverige og Danmark egne idiomordbøker, noe som er fraværende i Norge. Dette kan vitne om at idiommer ikke har fått samme fokus i Norge som i andre land. Som bidragsytere i norsk idiomforskning kan vi likevel nevne masteravhandlingen til With (2017), som undersøkte bruken av idiomatiske uttrykk i et avis-korpus, og masteroppgaven til Finnøy (2012), som undersøkte forståelsen av utvalgte idiommer til videregående elever. I tillegg har vi doktorgraden til Golden (2015), som undersøkte minoritetsspråkliges forståelse av metaforiske uttrykk i samfunnsfagbøker.

1.4. Idiommer i skolen

Selv om idiomene kan betraktes som et utbredt og interessant språklig fenomen, har fokus omkring temaet uteblitt i skolen, noe som blir hevdet fra flere hold. Ifølge Mäntylä (2004) er idiomene neglisjert i skolen, og fremstår som vanskelige å forstå for elevene:

Idioms pose particular problems in language learning and teaching. (...) Versatility in the usage and meaning of idioms, in addition to their metaphoricity, makes them a real challenge to language users ... (Mäntylä, 2004, s. 14).

Her løftes det frem at idiommer er vanskelige å forstå grunnet deres overførte betydning, noe som i stor grad må læres. Også Edwards (1979, sitert i May, 1970, s. 680) understreker at manglende forståelse av idiommer er et problem blant elever: «According to Edwards (1995),

the greater the number of idioms in a reading passage, the greater the difficulty in comprehension». May påpeker derfor at idiomene er viktige å lære: «Figurative language lends itself to the study of poetry and creative language. (...) their importance and widespread use cannot be ignored» (May, 1979, s. 682).

Idiomene kan også betraktes som et lite belyst tema i norsk skole og i norskfaget, da idiomene ikke nevnes eksplisitt verken i tidligere eller nåværende læreplaner for videregående skole (Utdanningsdirektoratet, 2020; Utdanningsdirektoratet, 2013). Det kan derfor tenkes at også norske videregående elever har lite kjennskap til idiomene, og kan ha problemer med å forstå dem. Med innføringen av fagfornyelsen i 2020 har norskfaget blitt revitalisert, og ifølge disse skal elevene på studiespesialiserende blant annet kunne:

(...) kombinere virkemidler og uttrykksformer kreativt i egen tekstskaping (...) gjøre rede for og reflektere over bruken av retoriske appellformer og språklige virkemidler i sakprosaer (...). (Utdanningsdirektoratet, 2020).

Ut ifra disse kompetansemålene og den nye læreplanen for norskfaget, kan det være interessant å diskutere om idiomene kan høre til under språklige virkemidler, og bør ses som en del av norskpensumet videregående skole.

1.5. Avgrensning av tema og problemstilling

Som innledningen skisserer er idiomene et komplekst, mangesidig og interessant språklig fenomen som kan betraktes fra ulike perspektiver. Idiomene brer seg over ulike domener i samfunnet, og kan ses på som høyst aktuelle og betydningsfulle i språket. Etersom idiomene er utbredt i en rekke type tekster, kan kjennskap til idiomene ses på som viktig for lese- og skriveferdighetene. Skolen og særlig norskfaget kan derfor ses på som en viktig og sentral læringsarena for å kunne utvikle disse ferdighetene for elevene.

På bakgrunn av disse betraktningene, vil jeg i denne masteroppgaven undersøke hvordan videregående elever forstår kroppslige idiomene. Undersøkelsen er avgrenset til å inkludere kroppslige idiomene, da disse som nevnt i kapittel 1.2, trolig vil være mer gjenkjennelige og enklere å forstå for elevene. En nærmere redegjørelse for valg av kroppslige idiomene, vil bli

ytterligere beskrevet i kapittel 3.4. Idiomene vil også bli sett i lys av norskfaget og et undervisningsperspektiv.

Problemstillingen for masteroppgaven er følgende:

«Hvordan er forståelsen av kroppslige idiommer hos videregående elever?»

1.6. Struktur av oppgaven

Kapittel 2 utgjør det teoretiske rammeverket for masteroppgaven. Her vil det innledningsvis bli gjort rede for tidligere forskning og teori om fraseologi og en utdyping av hva som kjennetegner idiommer. Deretter følger en gjennomgang av teori og forskning om idiomforståelse, samt en redegjørelse for ulike faktorer som kan påvirke idiomforståelsen. Teorikapittelet avsluttes ved å ta for seg idiommer i et undervisningsperspektiv.

I kapittel 3 blir det gjort rede for metoden som er brukt, samt begrunnelser for valg av metode. Funnene fra undersøkelsen blir presentert i kapittel 4, og disse funnene blir diskutert i kapittel 5. Kapittel 6 inneholder avsluttende betraktninger.

2. Teoretisk rammeverk

I denne delen av oppgaven vil jeg starte med å gjøre kort rede for sentrale begreper innen fraseologien, samt presentere et kort omriss av fraseologien som forskningsdisiplin, da idiomene hører til under fraseologien

Jeg vil deretter gjøre rede for hvordan idiommer blir definert og kjennetegnet, etterfulgt av teori og forskning om hvordan idiommer blir forstått. I den sammenheng vil jeg blant annet ta for meg hvilke faktorer som har innvirkning på idiomforståelsen. Til slutt i teorikapittelet vil jeg belyse idiomene i et undervisningsperspektiv, og i henhold til norskfagets læreplan i videregående skole.

2.1. Hva er fraseologi?

Fraseologien er studiet av språkets faste uttrykk, og dreier seg om mange ulike typer fraseologiske enheter, slik som kollokasjoner, ordtak, klisjeer, metaforer, similer og idiommer (Dobrovol'skij & Piirainen, 2005, s. 31), selv om forskjellene mellom dem til dels er overlappende. Ifølge Dobrovol'skij og Piirainen (2005) er de fraseologiske enhetene en heterogen gruppe, hvor ulike forskere og teorier er opptatt av ulike aspekter ved de fraseologiske enhetene (Dobrovol'skij & Piirainen, 2005, s. 38). Til felles har de likevel at de er faste flerordsuttrykk i språket, som er konvensjonalisert og har plass i ordforrådet vårt på lik linje med leksemer, slik det blir hevdet her:

Phrasemes are stable by definition: as soon as an expression has become conventionalised, it will be reproduced in discourse as a prefabricated unit of language (Dobrovol'skij & Piirainen, 2005, s. 31).

Dette betyr at de fraseologiske enhetene gjennom konvensjonalisering har fått en fastlagt betydning, og at vi ikke trenger å analysere uttrykk slik som for eksempel «med nød og neppe», ettersom et slikt uttrykk er en ferdiglagd språklig enhet med en fast betydning i ordboka. Konvensjonalisering av idiommer blir utdypet mer i kapittel 2.3.1.

At de fraseologiske enhetene er faste, betyr at de i hovedsak har fast form, og ikke kan bøyes eller endres uten at betydningen til uttrykket forandres (Dobrovol'skij & Piirainen, 2005, s.

30). Eksempler på faste fraseologiske enheter er f.eks. ordtaket: *Roma ble ikke bygget på en dag*, eller kollokasjonen: *midt på lyse dagen*. Det er likevel viktig å understreke at mange fraseologiske enheter er fleksible i varierende grad (Dobrovol'skij & Piirainen, 2005, s. 30), og noen uttrykk vil trolig tåle endring av tempusform eller innskudd av andre ord, og beholde betydningen sin. Golden (2014) trekker frem at kollokasjoner varierer i fleksibilitet og hevder kollokasjonene «en lang dag» eller «gode venner», er fleksible og kan opptre sammen med andre ord, mens kollokasjonene «spinke og spare» eller «på tå hev» ikke er fleksible og ikke kan opptre med andre ord (Golden, 2014, s. 29). Vi kan dermed si at fraseologiske enheter kan betraktes som faste i større eller mindre grad.

Et sentralt kjennetegn ved mange av de fraseologiske uttrykkene, er at de har figurativ eller overført betydning. Metaforer og idiomer er eksempler på fraseologiske enheter som har figurativ betydning. Om overført betydning skriver Persvold (2019): «Overført betydning betyr at et ord, en beskrivelse eller en måte å uttrykke seg på har en annen betydning enn den bokstavelige». Et eksempel på dette er å bruke metaforen «engel» om en person, som i overført betydning å være en «ualminnelig snill, god, elskverdig og tålmodig person (...)». (NAOB).

Det er likevel viktig å påpeke at ikke alle fraseologiske uttrykk har overført betydning. Dobrovol'skij og Piirainen (2005) nevner eksempelvis rutineformulaer, slik som: *hyggelig å møte deg, hvordan har du det?*, som eksempler på fraseologiske enheter uten figurativ betydning (Dobrovol'skij & Piirainen, 2005, s. 38). Også kollokasjoner kan ses på som fraseologiske enheter uten overført betydning. Dette er ordkombinasjoner som opptre sammen på en fast måte eller i et fast mønster, enten ut ifra syntaktiske forbindelser, slik som: *midt på lyse dagen, å ta en avgjørelse, å gjøre fremskritt, å felle en dom*, eller ut ifra semantiske forbindelser, slik som *holmer og skjær, vått og kaldt, natt og dag* (Golden, 2014, s. 29).

2.2. Fraseologien som forskningsdisiplin: et historisk omriss

Phraseology as a subdiscipline of the linguistic system is an expanding field of research and has attracted interest from many sides. Scholarly attention has been focused on the semantic and syntactic properties of phraseological units ... (Gläser, 1997, s. 125).

Slik blir fraseologien som forskningsdisiplin definert av Gläser, og det løftes frem at ulike forskere har studert de fraseologiske enhetene fra forskjellige perspektiver. Cowie skisserer i boka *Phraseology* den historiske utviklingen av fraseologien, og viser til tre ulike teoretiske tilnærminger, som han kaller: tradisjonell/russisk, kulturell og korpusbasert tilnærming (Cowie, 1998, s. 2).

‘Classical’ Russian theory trekkes frem som den mest innflytelsesrike, med Igor Mel’cuk arbeid i spissen for retningen (Cowie, 1997, s. 2). Mel’cuk er ifølge Cowie kjent for å utvikle den såkalte «Meaning-Text Theory», som omhandler leksikalske funksjoner hos kollokasjoner (Cowie, 1997, s. 8).

Den andre retningen Cowie nevner, kan ses som en videreføring av den russiske retningen og blir representert gjennom arbeidene til Veronika Teliya og hennes kolleger (Cowie, 1997, s. 9). Her blir kulturelle aspekter ved fraseologien løftet frem: «... the phraseology of a language is deeply marked by its cultural patterns» (Cowie, 1997, s. 9). Ifølge Teliya og hennes kolleger er språket, især figurativt språk, viktig for å opprettholde og forsterke den kulturelle identiteten til et land, da figurativt språk ofte reflekterer encyklopedisk kunnskap eller allmennkunnskap i det aktuelle språksamfunnet. Det figurative språket vil gjennom bruk bli overlevert fra generasjon til generasjon, og slik vil det bli vedlikeholdt og være en del av landets kultur og historie.

Den siste retningen innenfor fraseologien har vokst frem fra forskningen gjort av J.R Firth og Michael Halliday, og er en retning som har beskjeftiget seg med å studere fraseologien gjennom databaserte korpus av engelsk tale og skrift (Cowie, 1997, s. 3). Rosamund Moon har videreutviklet en slik korpusbasert tilnærming til fraseologien med bakgrunn som leksikograf. Hun studerer ulike fraseologiske uttrykk sin frekvens, form og funksjon i et korpus bestående av 18 millioner ord (Cowie, 1997, s. 10).

Cowie gjør også rede for Rosemarie Gläsers arbeid. Gläser analyserer ulike tekster, slik som lærebøker og aviser, og undersøker hvordan idiomene blir brukt som stilistiske ressurs. Hun ser dermed på idiomers funksjon i tekster (Gläser, 1997, s. 143).

Med dette ser vi at fokuset i fraseologiforskningen har utviklet seg gjennom tidene, blant annet i en mer kulturell og en psykolingvistisk retning.

Dobrovol'skij og Piirainen (2005) studerer fraseologiske enheter, med særlig fokus på idiomer, med et kontrastivt blikk. I likhet med Teliya har de et kulturelt perspektiv på idiomene, og de hevder at idiomenes viktigste funksjon er å bevare kunnskap om den respektive kulturen i et land (Dobrovol'skij og Piirainen, 2005, s. 1). I sin bok «Figurative language- cross- cultural and cross-linguistic perspectives», sammenligner de figurative enheter i ulike språk. De er også opptatt av å undersøke hvilken type kulturell kunnskap ulike fraseologiske enheter inneholder (Dobrovol'skij og Piirainen, 2005, s. 214). De understreker blant annet at mange vestlige land deler den samme historiske utviklingen og materielle kulturen, og dermed vil lignende idiomer oppstå i ulike språk. Idiomet: 'to be on the same wavelength as someone', (være på samme bølgelengde), hevder de har sammenheng med at radiobølger og telekommunikasjon ble oppfunnet og utviklet i mange vestlige land (Dobrovol'skij og Piirainen, 2005, s. 224).

Andre forskere har hovedsakelig beskjeftiget seg med å studere hvordan vi forstår og prosesserer de fraseologiske enhetene, spesielt idiomer, ut ifra et psykolingvistisk perspektiv, deriblant Bobrow og Bell, 1973; Swinney og Cutler, 1979); Gibbs 1980, 1985 & Cacciari og Tabossi (1993). Cacciari & Tabossi (1993) oppsummerer blant annet sitt hovedformål i sin forskning slik:

Thus, the book deals primarily with questions such as how idioms are mentally represented, understood, and aquired by children, what are the neurological structures involved on their comprehension, how can they syntactic behaviour be explained, and what is their place in our language. (Cacciari & Tabossi, 1993, xii).

Et annet sentralt og gjennomgående tema i forskningen omkring idiomforståelse- og tilegnelse til forfatterne nevnt overfor, er om forståelse av idiomer krever en egen prosesseringsmåte, eller om vi prosesserer idiomatiske uttrykk på lik linje med annet språk. Hvilke faktorer som kan ha innvirkning på forståelsen av idiomer, har også stått sentralt i forskning om idiomforståelse.

2.3. Idiomer og fraseologiske enheter

Hos mange forskere, deriblant hos Cacciari og Tabossi (1993), og Dobrovol'skij og Piirainen (2005), er idiomet det fremste studieobjektet: «The central and most important class of

phrasemes [is] made up of idioms» (Dobrovol'skij & Piirainen, 2005, s. 39). Det er imidlertid uenighet blant forskere om hvordan de skal bli definert, noe vi ser ut ifra de mange betegnelse som finnes for idiomer: «fixed expression, (...) fixed phrase (...) formula (...) idiomatic phrase (...) multiword lexical unit (...) stock phrase» (Sköldberg, 2004, s. 19). Hva som kjennetegner idiomer og skiller dem fra andre fraseologiske uttrykk, har også variert fra ulike perspektiver. Dette er noe som blir understreket av Mäntyla (2004):

(...) the definition and labels given to idioms vary tremendously. More significant, however, are the views taken of the characteristics of idioms: what features have been highlighted and how idioms have been characterised (Mäntyla, 2004, s. 49).

For å si hva som kjennetegner idiomer, vil det være relevant å se på hva som skiller dem fra andre fraseologiske enheter i språket. Ifølge Sköldberg (2004) kjennetegnes idiomer ved at de vanligvis tar form som en del av en setning (en frase), og noen ganger en hel setning (Sköldberg, 2004, s. 25). At idiomene er fraser, av typen «knote på tråden», kan være med på å skille dem blant annet fra ordtak som er fullstendige setninger, slik som i eksempelet: *Roma ble ikke bygget på en dag*. Idiomene er også forskjellige fra similer, som er fraser av typen: *hvit som snø*, med en subjunksjon som binder ordene sammen (Dobrovol'skij & Piirainen, 2005, s. 44). Idiomene skiller seg også fra faste kollokasjoner, som ifølge Dobrovol'skij og Piirainen (2005) er kollokasjoner fraseologiske enheter som er fullt transparente og ikke har overført betydning (Dobrovol'skij & Piirainen, 2005, s. 47). Idiomene har derimot overført betydning, og dette kan skille dem fra faste kollokasjoner.

Hvor går så skillet mellom idiomer og metaforer? Til felles har begge at de har overført betydning hvor ordene uttrykker noe annet enn det som står (Grue, 2019; NAOB). Noe som derimot kan skille metaforer og idiomer, er at metaforer kan bestå av enkeltord, slik som «fengselsfugl», i motsetning til idiomer, som er flerordige uttrykk, som f.eks. «gå rundt grøten» (NAOB). Det har også blitt fremhevet at et skille mellom idiomer og metaforer, kan være at ordene som inngår i en metafor ikke er semantisk tomme, men viser til den overførte betydningen av metaforen, slik som ordene «fengsel» og «fugl». I et idiom kan derimot ordene betraktes som semantisk tomme, da verken ordene «gå» eller «grøt» har noe med den overførte betydningen å gjøre, men har fått sin betydning fastlagt gjennom konvensjonalisering (Cacciari & Tabossi, 1993, s. 33). Golden (2005, s. 30) hevder på sin side at det er vanskelig å avgrense metaforer og idiomer fra hverandre, og hennes løsning er å ikke

skille dem fra hverandre. Om dette skriver hun: «Ikke alle metaforiske uttrykk er idiomer, og ikke alle idiomer er metaforiske uttrykk, men en del uttrykk er både metaforiske og idiomatiske» (Golden, 2005, s. 30). Grunnet masteroppgavens omfang er det ikke plass til noe utdypende diskusjon omkring forskjellen mellom idiomer og andre fraseologiske enheter.

2.4. Hva kjennetegner idiomer?

Idiomer skiller seg fra andre fraseologiske enheter på mange punkter, slik det ble skissert i forrige delkapittel. For å si hva som kjennetegner idiomer har det innen idiomforskningen vært vanlig å beskrive dem ut ifra semantiske og syntaktiske kjennetegn, som for eksempel hos Nunberg, Sag og Wasow (1994) og Sköldbberg (2004). Et annet kjennetegn på idiomer som har blitt belyst er at de er institusjonalisert. Nedenfor følger en utdypning av disse kjennetegnene på idiomer.

2.4.1. Semantiske kjennetegn: Komposjonalitet og overført betydning

Idiomenes semantikk handler om innholdet og betydningen idiomene har. Et særtrekk ved idiomer er at de får sin mening ut ifra hele uttrykket sammenlagt, og ikke gjennom enkeltdelene av uttrykket, slik setninger uten overført betydning får. En definisjon av idiomer som vi finner hos Berkov (1997) fremhever nettopp dette:

Dette er enheter som i regelen består av to eller flere autosemantiske ord (ord med selvstendig betydning) og som karakteriseres ved fast sammensetning og en felles forskyvning i betydningen (dvs. at enhetens fellesbetydning ikke kan utledes fra de enkelte komponenters betydning) (Berkov, 1997, s. 93).

Når vi hører idiomet «ha lopper i blodet» trenger vi med andre ord ikke å forstå innholdet i ordene «lopper» eller «blod», ettersom idiomet har fått betydningen «være urolig av lynne eller vesen» (NAOB). Med dette ser vi at idiomatiske uttrykk bryter med vanlige syntaktiske og semantiske regler for språket, som går ut på at et uttrykk får sin mening ut ifra enkeltdelene uttrykket består av.

En tilsvarende definisjon av idiomer finner vi hos NAOB som sier at idiomer er et: «flerordig uttrykk som har en betydning som ikke kan utledes direkte av de enkelte ordene i uttrykket; uttrykk med en ikke-bokstavelig, ofte billedlig, betydning». Her beskrives også et annet viktig

aspekt ved idiommer; at de har overført betydning. At idiomene har overført betydning blir trukket frem i de fleste idiomdefinisjoner, som f.eks. hos Sköldberg (2004): «Ett idiom har som helhet figurativ betydelse.» (Sköldberg, 2004, s. 25), og Nunberg et al, (1994): «Idioms typically involve metaphors (...) or other kinds of figuration. (...) generally perceive THAT some form of figuration is involved (...)» (Nunberg et al, 1994, s. 492). Samtidig kan idiomene ha overført betydning i større og mindre grad. Enkelte idiommer vil være enklere forstå fordi avstanden mellom billedlig og bokstavelig betydning er liten (Moon, 1998, sitert i Lieri, 2019, s. 120), som f.eks. i idiomene: «å ha grønne fingre» eller «møte veggen». Ved slike idiommer er det samsvar mellom ordenes betydning og betydningen av idiomene. Slike idiommer går under navnet *semantisk transparente eller gjennomsiktige idiommer*. Om slike idiommer skriver Glucksberg (1993):

(...) there is a one-to-one semantic relations between the idiom's words and components of the idiom's meaning, usually because of metaphorical correspondences between an idiom's words and components of the idiom's meaning. (Glucksberg, 1993, s. 17).

I andre idiommer, som f.eks. «i grevens tid» eller «hummer og kanari», er det mindre grad av samsvar mellom den billedlige og bokstavelige betydningen. Slike idiommer går under navnet *ikke-transparente eller ugjennomsiktige*. Om dette skriver Glucksberg (1993): «In this idiom type, the relations between an idiom's elements and the idiom meaning are not apparent ...» (Glucksberg (1993, s. 17). Lieri (2019, s. 120) hevder at semantisk transparente idiommer er enklere å forstå enn ikke-transparente idiommer, ettersom de har samsvar mellom den bokstavelige og overførte betydningen. Betydningen av ikke-transparente idiommer er mindre selvsagte, og må trolig i større grad læres.

2.4.2. Syntaktiske kjennetegn: Fast form og fleksibilitet

Idiomenes syntaktiske kjennetegn handler om idiomenes form og hvordan de er bygd opp. Særegent for idiomene er at de, som tidligere nevnt, er faste flerordsuttrykk som minimum består av to leksikalske ord. Idiomene har også liten grad av fleksibilitet, sammenlignet med andre fraser og setninger i språket. At idiomene er lite fleksible betyr at enkeltdelene til et idiom i liten grad kan bli endret på uten at også betydningen endres. Om dette skriver Dobrovolskij og Piirainen (2005): «Stability is understood here as frozenness or lack of combinatorial freedom of certain expression (Dobrovolskij & Piirainen, 2009, s. 40).

At idiomer har lite syntaktisk frihet går under mange betegnelser, slik som *fasthet*, *frozenness*, *stability* eller *kanoniske form*. Sköldberg (2004) bruker betegnelsen idiomenes «kanoniske» form, og om dette skriver hun: «... den form hos ett idiom som betraktes som den mest grunnleggende og korrekte av de fleste språkbrukere i en språkgemenskap» (Sköldberg, 2004, s. 55). Ifølge Burger (1987, s. 71, sitert i Sköldberg, 2004, s. 55), vil den kanoniske formen bli bestemt ut ifra tre kilder: ordbøker som registrerer den allmenne meningen, tekstkorpus som viser autentisk språkbruk, og morsmålstalers intuitisjon eller metaspråklige utsagn.

Vi kan likevel hevde at idiomer er stabile eller faste i ulik grad, og idiomer kan plasseres på et kontinuum av grad, slik det blir hevdet av D`arcais (1993):

The extent to which an idiom can undergo syntactic and morphological operations while at the same time retaining its idiomatic meaning can be expressed in terms of the number and types of grammatical operations that an idiom is capable of tolerating. This degree can indicate the amount of frozenness, from very frozen to very flexible (D`arcais, 1993, s. 80).

Dette viser at enkelte idiomer trolig vil tåle at enkelte deler av uttrykket endres, uten å miste betydningen, og vil være mer syntaktisk fleksible enn andre idiomer. Eksempler på noen idiomer som er syntaktisk fleksible, er f.eks. «å møte veggen» og «gå over streken», som kan tåle endring av tempusformen på verbet (møtte/møter veggen, gikk/går over streken). Samtidig vil ikke disse idiomene tåle innskudd av andre ord, slik som eksempelvis «å bli tatt på senga» gjør, som kan endres til: «De ble *veldig* tatt på senga». Idiomet «mellom barken og veden» er derimot eksempel på et lite syntaktisk fleksibelt idiom. Som vi ser, kan vi verken endre preposisjonen «mellom» og erstatte den med «foran», eller sette idiomet i ubestemt form: «mellom bark og ved», uten at betydningen av idiomet endres.

Moon (1997, s. 120) hevder det er vanlig at idiomer fremtrer uten sin kanoniske form og er syntaktisk fleksible. Variasjon blant figurative uttrykk er sentralt i hennes korpusbaserte forskning, og hun understreker at mange idiomer er dynamiske, og vil endre seg med tid og sted:

Corpus studies of FEIs show clearly that their forms are often unstable. Fixedness is a key property of FEIs, yet around 40% of database FEIs have lexical variations or strongly

institutionalized transformations, and around 14% have two or more variations on their canonical forms» (...) (Moon, 1997, s. 120).

Idiomene kan oppsummert sies å befinne seg på et spekter fra fast til mindre fast form, og vi kan dermed si at de fleste idiomatiske uttrykk har en grad av fasthet ved seg, eller er *relativt fikserte* som skiller dem fra eksempelvis vanlige setningskonstruksjoner. Dette passer godt med Sköldbergs kriterier for idiom: «Ett idiom har en relativt fixerad form» (Sköldberg, 2004, s. 25).

2.4.3. Institusjonalisering og leksikalisering

Institusjonalisering løftes frem av blant annet Moon (1997, s. 7), Sköldberg (2004, s. 24) og Nunberg et al. (1994, s. 492), som et vesentlig kjennetegn ved idiom. Hos Sköldberg (2004) er institusjonalisering et kriterium for at et idiom kan regnes som et idiom, og dette innebærer at idiom har fått sin fastlagte mening gjennom felles oppslutning i det aktuelle språksamfunnet:

Ett uttryck är *institutionaliserat* om många individer inom en språkgemenskap känner till (och eventuellt använder) det och har en uppfattning om att det inte skall tolkas bokstavligen» (Fernando & Flavell, 1981, s. 44; sitert i Sköldberg, 2004, s. 23).

Videre understreker Sköldberg (2005) at det kan være vanskelig å avgjøre om et idiom er institusjonalisert eller ikke. For å undersøke dette foreslår hun å studere frekvensen til et idiom i et tekstkorpus, eller forekomsten av det aktuelle idiomet i ulike ordbøker (Sköldberg, 2004, s. 23). Ifølge henne kan frekvensen til idiomene si i hvilken grad et uttrykk er institusjonalisert, og det betyr også at idiom som kun er utbredt i noen sosiolekter eller dialekter, ikke kan bli regnet som institusjonaliserte, da de ikke har felles oppslutning i språksamfunnet.

Institusjonalisering blir også trukket frem av Moon (1997) som et kjennetegn ved idiom og andre fraseologiske enheter: «Institutionalization is the process by which a string of formulation becomes recognized and accepted as a lexical item of the language» (Moon, 1997, s. 7). Her berører Moon også noe annet sentralt ved idiom, at de er flerordsuttrykk som blir betraktet som leksikalske enheter i språket, på lik linje med leksemer som «hund»,

«katt» eller «Spania». Ut ifra et slikt syn har idiomene gjennomgått en leksikaliseringsprosess og fått fast betydning i ordbøker på lik linje med leksemer:

«Lexicalization is (...) the process by which a string of words and morphemes become institutionalized as a part of the language and develops its own specialist meaning or function» (Moon, 1997, s. 36).

Ifølge dette synet på idiommer, er idiomfraser å finne i sin helhet i ordbøker, i likhet med leksemer, til tross for at de er bestående av flere ord. Det er imidlertid viktig å merke seg at ikke alle forskere betrakter idiommer som leksemer, og enkelte ser idiomene som syntaktiske konstruksjoner som tilhører grammatikken, da de varierer i form og innhold (Sköldberg, 2004, s. 295). I denne oppgaven blir idiomene betraktet som leksikalske enheter, da Booij (2002, sitert i Sköldberg, 2004, s. 295), hevder at standardsynet på idiommer er at de tilhører leksikonet.

2.4.4. «Smal og bred» idiomdefinisjon

Som vi ser i overnevnte kapitler, eksisterer ingen enhetlig og sammenfallende definisjon på idiommer. Dette kan skyldes at det er vanskelig å skille idiommer fra andre fraseologiske uttrykk, samt at det eksisterer ulike forståelser av hva et idiom er. Nunberg et al. (1994) understreker at idiomkategorien er tvetydig:

'idiom' is applied to a fuzzy category defined on the one hand by ostension of prototypical examples like kick the bucket (...) and on the other by implicit opposition to related categories like formulae, fixed phrases, collocations, clichés, sayings, proverbs and allusions (...) (Nunberg et al., 1994, s. 492).

Nunberg et al. (1994) løfter dermed frem at hva som regnes som idiommer varierer. Noen forskere betrakter bare «rene» eller prototypiske idiommer som relevante, slik som Gläser (1997): «Idioms form the majority and may be regarded as the prototype of the phraseological unit» (Gläser, 1997, s. 126). Andre inkluderer faste formulaer, klisjeer eller faste kollokasjoner som en del av idiomklassen. På bakgrunn av dette, kan vi skille mellom en vid og en bred definisjon på idiommer.

En smal definisjon av idiomer vil ifølge Moon (1998, s. 4) være forbeholdt idiomer som er semantisk ikke-transparente, har relativt stabil form, er metaforiske og komposisjonelle. Et slikt syn finner vi hos blant annet Cowie (1997) og Sköldberg (2004). For å avgrense og kategorisere idiomer fra andre fraseologiske uttrykk, bruker Sköldberg begrepet prototypiske idiomer (Sköldberg, 2004, s. 26), noe som innebærer at et kriterium for at et uttrykk skal regnes som et idiom, at uttrykket er ugjennomsiktig med tanke på de inngående ordenes betydning. Dette skiller seg fra en bredere idiomdefinisjon, som også inkluderer de mest transparente idiomene. Fordelen med en slik avgrensing kan gjøre det lettere å kategorisere og avgrense idiomer fra andre lignende uttrykk, men en ulempe ved et strikt syn på idiomer kan være at vi ikke klarer å fange opp mangfold og variasjon blant idiomene.

En bred definisjon av idiomer kan sies å inkludere flere fraseologiske enheter. Om dette skriver Moon (1998): «In broader uses, idiom is a general term of many kinds of multi-word item, whether semantically opaque or not» (Moon, 1998, s. 4). Her kan også rutine-formular inkluderes, som for eksempel: *Hei, hvordan går det?* eller faste kollokasjoner som: *i hytt og pine*, eller *hulter til bulter*. Ingen av disse frasene har overført betydning, men kan ifølge en slik «bred»-idiomdefinisjon likevel regnes for å tilhøre idiomklassen. Fordelen med en slik definisjon kan være at den inkluderer flere enheter, og kan favne om mangfold og variasjon i språket. En ulempe med en bred definisjon kan være at vi får utfordringer med å skille idiomene fra de andre fraseologiske enhetene i språket, og ender opp uten klare grenser og kategoriseringer.

2.5. Hvordan forstår vi idiomer?

Mange psykolingvistiske studier har vært opptatt av hvordan idiomer blir forstått og lagret i hjernen og hvilke faktorer som har innvirkning på forståelsen (D'Arcais, 1993, s. 83). Hvorvidt vi først tolker et idiomatisk uttrykk bokstavelig, og deretter billedlig, eller om begge tolkningene skjer samtidig, har også vært et stridsspørsmål i ulike teorier om idiomforståelse, ifølge D'Arcais (1993, s. 84)

Dette kan eksemplifiseres gjennom det engelske uttrykket: «break the ice», «bryte isen», som både kan tolkes bokstavelig: *å fysisk knuse is*, samt overført «lette på stemningen» (NAOB). Hvordan forstår vi et slikt uttrykk? Ifølge D'Arcais (1993) finnes det tre måter å forstå uttrykket på, hvor enkelte forskere vil hevde at den bokstavelige tolkningen av et uttrykk

alltid inntreffer før den overførte, mens andre vil hevde at de to tolkningene skjer samtidig. Et tredje syn på dette, er at den overførte tolkningen kommer før en eventuell bokstavelig tolkning av uttrykket (D'Arcais, 1993, s. 83).

Det finnes tre hovedteorier som representerer de ulike synene, og disse går under betegnelse: *Idiom List Hypothesis*, *Lexical Representation Theory* og *Direct Access Hypothesis*. I tillegg finnes et fjerde syn på idiomtilegnelse- og forståelse, og dette perspektivet kan gå under navnet *Idiom key*. Nedenfor følger en kort gjennomgang av disse tre teoriene.

2.5.1. Idiom List Hypothesis

Idiom List Hypothesis er en teori representert av Bobrow & Bell (1973). Denne teorien har som utgangspunkt at en bokstavelig tolkning av et idiomatisk uttrykk alltid skjer først, før vi forstår den overførte betydningen (Swinney & Cutler, 1979, s. 524). Fra dette perspektivet blir idiomene lagret i en egen idiom- liste eller idiom-ordbok i det mentale leksikonet, som blir hentet frem når en bokstavelig tolkning av en setning ikke er tilstrekkelig (Colombo, 1993, s. 164).

Bobrow og Bell (1973) utførte en studie hvor de undersøkte forholdet mellom bokstavelig og overført tolkning. Informantene leste setninger som hadde overført betydning, bokstavelig betydning, og setninger som både kunne forstås bokstavelig og overført, og skulle etter hver setning oppgi hvilken tolkning de kom frem til først (Bobrow & Bell, 1973, s. 344). Resultatet viste at bare når den bokstavelige meningen ikke ga mening ut ifra konteksten, kom deltakerne i «idiom-modus» og den overførte betydningen av uttrykket kunne inntreffe. Når den bokstavelige meningen ikke er logisk, kommer man altså over i idiom-modus, og kan hente frem idiomene som er lagret i en egen liste i det mentale leksikonet (Bobrow & Bell, 1973, s. 346).

2.5.2. Lexical Representation Theory

En annen prosesseringsmodell finner hos Swinney og Cutler (1979), og denne teorien tar utgangspunkt i at idiomer blir lagret i leksikonet som lange og komplekse ord på lik linje med enkeltord. Denne modellen går derfor under navnet «Lexical Representation Theory» (Swinney & Cutler, 1979, s. 525). Swinney og Cutler (1979) tar avstand fra at idiomene

lagres i en egen idiomliste, slik det hevdes i Idiom List Hypothesis, og skiller ikke mellom prosessering av enkeltord og idiomer. De avviser også at man må være i idiom-modus for å forstå idiomer, og foreslår heller at bokstavelig og overført tolkning skjer samtidig:

Rather, it is assumed that the computation of both meanings – idiomatic and literal – is simultaneously initiated upon occurrence of the first word in the idiom string... (Foss & Jenkins, 1973; Lackner & Garrett, 1972; Swinney, Note 1, sitert i Swinney & Cutler, 1979, s. 525).

Ifølge dette synet har vi lik tilgang på enkeltord og idiomer i det mentale leksikonet, og dette er ifølge Havrila (2009), årsaken til at forståelsen av overført og bokstavelig språk tar like lang tid.

2.5.3. Direct Access Hypothesis

I kontrast til «Idiom List Hypothesis» og «Lexical Representation Theory», finner vi Gibbs' «Direct Access Hypothesis», som har som utgangspunkt at den overførte betydningen av et idiom innhentes direkte og uten å først gjennomgå en bokstavelig tolkning. «... subjects need not to interpret the literal meaning of a conventional use of an idiom in conversation before deriving the conveyed interpretation» (Gibbs, 1980, s. 150). Bare dersom meningen og konteksten ikke samsvarer, hevder Gibbs at et idiom blir tolket bokstavelig først.

Begrunnelsen for at overført tolkning av et idiom inntreffer først, er ifølge Gibbs at idiomer i likhet med ord, har fått en konvensjonalisert og fastsatt betydning som alle i språksamfunnet er enige om. Dette innebærer at vi ikke trenger å analysere ordene idiomet består av, men raskt greier å tolke betydningen til uttrykket. Bokstavelig språk har derimot ingen fastlagt eller konvensjonalisert betydning, og vi må derfor analysere oss frem til hva en setning betyr, hevder Gibbs. Dette vil ta lengre tid enn å hente frem den overførte betydningen, slik det blir hevdet her: «The results showed that people took much less time to read and make paraphrase judgements for conventional, nonliteral uses of idioms than for literal uses» (Gibbs, 1985, s. 466).

2.5.4. «Idiom Key»

Cacciari og Tabossi (1988, s. 678) har en annen tilnærming til idiomforståelse- og tilegnelse enn de foregående teoriene. Ut ifra dette perspektivet vil et idiom tolkes og prosesseres

bokstavelig frem til det gis informasjon som indikerer at det er et idiom: «(...) an idiom, cannot be recognized before a certain amount of information has been received» (Cacciari & Tabossi, 1988, s. 678). Cacciari og Tabossi (1988) hevder videre at idiommer er gruppert sammen med andre memoriserte ordsekvenser, slik som deler av dikt eller sangtekster, i det mentale leksikonet. Idiomatisk mening være derfor nært koblet til assosiasjoner til andre ord, såkalte «key-words» som gjør at idiomatisk mening blir aktivert.

I følge Cacciari og Tabossi (1988, s. 679), blir det punktet de fleste lesere kommer frem til at det er snakk om et idiom, omtalt som «the notion of key». Dette punktet vil ofte være et ord. Her forstår man den idiomatiske meningen, og kan forkaste den bokstavelige tolkningen: Ifølge dette perspektivet tolkes et idiom dermed bokstavelig frem til det gis mer informasjon:

According to this hypothesis, the processing of an idiomatic string takes place literally, until sufficient information in the string renders it recognizable as an idiom. Only at this point, referred to as the idiom key, is the idiomatic meaning activated (Tabossi & Zardon, 1993, s. 147).

2.6. Faktorer som påvirker idiomforståelse

Ulike faktorer, slik som *frekvens*, *familiarity*, *kontekst* og *transparens*, har blitt løftet frem som betydningsfulle for forståelse av idiommer av flere forskere: Cacciari & Tabossi, 1993; Mäntylä, 2004; Cronk, Lima & Schweigert, 1992 og Nippold og Rudzinski, 1993. Nippold & Rudzinski (1993) inkluderer også alder som en faktor. I tillegg blir figurativ kompetanse løftet frem som en faktor som kan ha betydning for idiomforståelse, deriblant hos Nippold & Taylor, 1989; Leverato, 1993. Golden (2014) trekker frem bakgrunnskunnskaper som sentralt for å forstå ord og uttrykk. Nedenfor blir disse faktorene redegjort for.

2.6.1. Idiomers egenskaper som faktor for idiomforståelse

Katja Mäntylä (2004) undersøker hvordan finske andrespråksinnlærere av engelsk, og engelske morsmålsbrukere gjenkjenner og forstår engelske idiommer. Gjennom en kvantitativ studie blir det blant annet undersøkt hvordan idiomforståelsen blir påvirket av idiomers ulike egenskaper, deriblant frekvens og transparensgrad. En annen faktor er hvilken effekt morsmålet, finsk, har for forståelsen av engelske idiommer (Mäntylä, 2004, s. 15).

Resultatene viser at idiomers egenskaper ikke spiller en stor rolle for forståelsen. Transparens ved idiomene har størst betydning for forståelsen hos finske morsmålsbrukere, mens engelske morsmålsbrukere ikke er særlig påvirket av transparensgraden (Mäntyla, 2004, s. 171). Heller ikke frekvensen til idiomene har stor effekt på forståelsen, verken hos morsmålsbrukere av finsk eller engelsk, selv om Mäntyla hevder frekvens trolig vil være av større betydning hos morsmålsbrukere (Mäntyla, 2004, s. 172).

Betydningen av lignende idiommer på finsk, er derimot til god hjelp for å forstå idiomene: «The impact of Finnish equivalents was noticeable (...) idioms with no equivalent at all in Finnish, particularly opaque ones were (...) the most difficult ones» (Mäntyla, 2004, s. 172).

2.6.2. Frekvens og familiarity

I en studie av Cronk et al. (1993), blir det undersøkt om frekvens og familiaritet har sammenheng med idiomforståelse. Informantene i studien ble bedt om å rangere hvor ofte de hadde hørt utvalgte uttrykk brukt figurativt, og de samme uttrykkene brukt bokstavelig. Dette blir brukt til å kalkulere familiariteten. Familiarity betyr i denne sammenheng kjennskapen informantene har til idiomene. I tillegg ble frekvensen til uttrykkene regnet ut (Cronk et al., 1993, s. 61). For å finne ut hvor fortrolige informantene er med ulike typer idiommer, blir lesetid brukt som målestokk. Dersom lesetiden er lang, blir forståelsen regnet som lav, og motsatt, dersom lesetiden er kort, blir forståelsen regnet som god.

Resultatene deres viser at ved bokstavelig bruk av idiomatiske uttrykk, spiller ikke ord-frekvens eller familiaritet inn på lesetiden, og dermed på forståelsen: «(...) the mean frequency of the words in the phrase did not significantly affect reading times for literal uses of idioms (Cronk et al., 1993 s. 67). Dersom uttrykket derimot blir brukt i en overført betydning, spiller frekvensen til uttrykket, samt familiariteten, inn på forståelsen av uttrykket. Om dette skriver Cronk et al: «It appears that reading times are relatively slow unless the idiom is both high-frequency and high-familiarity» (Cronk et al., 1993, s. 67).

Oppsummert, vil ifølge Cronk et al. (1993) frekvensen til ordene i et idiom, samt den subjektive familiariteten hos mottakerne, kunne påvirke hvor god kjennskap vi har til idiomet, og bør være en faktor som blir tatt med i forståelsen av overført tolkning eller bruk av idiommer (Cronk et al., 1993, s. 70).

2.6.3. Familiaritet, transparens og alder

Nippold og Rudzinski (1993) undersøker hvordan informanter i alderen 11, 14 og 17 år forstår idiomer, og hvilken innvirkning transparens ved idiomene og kjennskap til (familiaritet) til idiomene har. Informantene som deltok i undersøkelsen ble bedt om å forklare noen idiomatiske uttrykk med egne ord, og resultatene viser at kvaliteten på forklaringene øker med alder (Nippold & Rudzinski, 1993, s. 728). Nippold og Rudzinski konkluderer også med at familiaritet og transparens ved idiomene har stor effekt og innvirkning på idiomforståelse:

All idioms that achieved an overall accuracy score over 80% or better ... were high-familiarity or moderate familiarity-expressions. Several of those idioms were also high in transparency (...) (Nippold og Rudzinski, 1993, s. 735).

Videre sammenligner Nippold & Rudzinski (1993), hvordan videregående elever og studenter bedømmer idiomatiske uttrykk, ut ifra hvor familiære og transparente idiomene er. De finner at ungdommene rangerer de idiomatiske uttrykkene som mindre familiære/kjente enn voksne, men mer transparente. Årsaken til dette, er ifølge Nippold og Rudzinski at ungdommer har mindre kjennskap til og kunnskaper om idiomer på grunn av mindre språklig erfaring. Derfor fremstår idiomene som ukjente for dem og lite transparente, noe som igjen gjør at de tolker uttrykkene bokstavelig (Nippold & Rudzinski, 1993, s. 731).

2.6.4. Kontekst og figurativ kompetanse

Leverato (1993) trekker frem kontekst som svært viktig for forståelsen av idiomatiske uttrykk, særlig hos barn. Hun vektlegger at idiomatiske uttrykk har to betydninger, en bokstavelig og en figurativ betydning, og at yngre barn har en tendens til å velge den bokstavelige betydningen fremfor den overførte (Leverato, 1993, s. 44). Det er rimelig å anta at også ungdommer, i større grad enn voksne kan tolke idiomer bokstavelig, dersom de ikke kjenner til et idiom.

I en undersøkelse presenterer Leverato (1993) noen idiomer i en kort fortellingskontekst, og noen idiomer alene uten en kontekst. Ett av funnene hennes er at mange barn velger idiomatiske svar når de er satt i en fortellingskontekst (Leverato, 1993, s. 107). Ved de idiomene som stod uten en kontekst, er bokstavelige svar blant barna hyppigere. Et annet funn

er at de eldre barna velger flere idiomatiske svar enn de yngre barna. Dette gjelder også når idiomene står uten en kontekst (Leverato, 1993, s. 108).

Leverato trekker også frem figurativ kompetanse som sentralt i forbindelse med idiomforståelse:

«... we touch a crucial aspect of the acquisition of the ability to deal with figurative language, which we can define as *figurative competence*. Figurative competence is not acquired all at once, but is pieced together in the course of linguistic development...»
(Leverato, 1993, s. 104)

Her kommer det frem at den figurative kompetansen utvikles gradvis, noe som vil innebære at voksne vil ha høyere kunnskap om språket og besitte høyere grad av *figurativ kompetanse*, enn barn og ungdom. Ifølge Leverato (1993) innebærer denne kompetansen en rekke ulike ferdigheter, men det høyeste nivået av denne kompetansen vil være å bruke det figurative språket produktivt, noe som innebærer å utvikle nye måter å bruke allerede eksisterende figurative talemåter på (Leverato, 1993, s. 104).

Nippold og Martin (1989), undersøker idiomforståelse av idiomer med og uten kontekst hos ungdommer i alderen 14-17 år. Studien inneholdt 20 idiomer, hvor halvparten av idiomene stod i en kort setnings-kontekst, og de resterende idiomene stod uten kontekst. Informantene ble bedt om å skrive betydningen av idiomene med egne ord (Nippold & Martin, 1989, s. 60). Resultatene fra studien viser at alle aldersgruppene (14, 15, 16 og 17 år) scorer best på idiomene som står med kontekst, enn de som står isolert (Nippold & Martin, 1989, s. 62). Riktig score for idiomer som står isolert var 60%, mens riktig score for idiomer i kontekst var 69%.

Et annet funn er at forståelsesgraden forbedrer seg med alder, og de eldste informantene scorer dermed best på idiomer i kontekst og uten kontekst (Nippold & Martin, 1989, s. 64).

2.6.5. Bakgrunnskunnskaper

Golden (2014, s. 105) stiller i boka «Ordforråd, ordbruk og ordlæring» spørsmål ved hvordan vi forstår ord og hva som har innvirkning på forståelsen. Ettersom idiomer kan ses på som leksikalske enheter (jf. kap. 2.3.1), kan vi tenke oss at forståelse og prosessering av idiomer er

noenlunde den samme som ved enkeltord/leksemer og idiomer, og dermed er Goldens betraktninger om ordforståelse relevant i denne oppgaven.

Ifølge Golden (2014) vil ord alltid opptre i en språklig kontekst, det vil si i setninger eller tekster, og dette vil ha innvirkning på hvordan vi forstår ord. Om kontekst skriver hun:

For at ordene skal forstås, må konteksten være av en slik art at den gir mening til leseren eller den det snakkes til. Men hvis en tekst inneholder for mange ukjente ord, vil ordets språklige kontekst bli utydelig og ikke lenger være til støtte for forståelsen (Golden, 2014, s. 112).

Videre vil ord alltid være en del av en utenomspråklig kontekst eller situasjon, som for eksempel et klasserom, som vil påvirke ordforståelsen (Golden, 2014, s. 105). I tillegg til språklig og utenomspråklig kontekst, møter vi alltid ord med vår egen bakgrunnskunnskap, som vil aktiveres i møte med et ord i en tekst eller i en samtale. Denne bakgrunnskunnskapen vil påvirke hvordan og om vi forstår et ord, hevder Golden (2014, s. 112).

Bakgrunnskunnskap blir her definert som:

... det lageret av kunnskap vi har ervervet gjennom det vi har opplevd tidligere. (...) En måte å beskrive denne kunnskapen på er å sammenlikne den med et skjema eller et skript som lages over hver enkelt hendelse eller situasjon (Golden, 2014, s. 105).

Bakgrunnskunnskaper blir betraktet som et kunnskapslager av ulike ord. Ut ifra dette perspektivet lagres ord i ulike skjemaer, hvor vi har ett skjema for ord som f.eks. inneholder *katt*, ett skjema for ord som inneholder ordet *Spania*. Etter hvert som vi hører nye ord aktiverer vi de ulike skjemaene vi har for disse ordene, og tilpasser, eller endrer dem i forhold til den nye kunnskapen. Underveis mens vi lærer nye ord og får nye erfaringer, justerer de ulike skjemaene seg, gjennom tre prosesser: tilvekst, justering og restrukturering (Rumelhart, 1980, sitert i Golden, 2014, s. 106). Tilvekst skjer når man får ny kunnskap som passer inn i et skjema vi har. Justering skjer når vi vurderer om den nye kunnskapen passer inn, og om vi må justere noen av skjemaene vi har for å passe overens med den nye kunnskapen. Restrukturering skjer når den nye erfaringen ikke passer det gamle skjemaet, og vi må gjøre om på skjemaene vi har, eller lage nye skjema (Rumelhart, 1980, sitert i Golden, 2014, s. 106).

Ut ifra dette synet kan kunnskap om ord ses på som å være dynamisk og stadig i endring, i takt med at vi gjør oss nye erfaringer. Følgelig vil et barn dermed forstå færre ord og ha færre skjemaer tilgjengelig enn voksne, ettersom de trolig har hatt færre språklige erfaringer enn voksne.

2.7. Ulike betraktninger om idiomer i undervisningen

Ettersom formålet med oppgaven er å teste videregående elever sin forståelse av kroppslige idiomer i norsk, vil det være relevant å gjøre rede for ulike betraktninger om idiomer i et undervisningsperspektiv.

May (1979, s. 682) skriver om viktigheten av å undervise om idiomer i skolen, da hun hevder undervisningen i idiomatiske uttrykk i språkfag i skolen ofte blir glemt eller satt til slutten av semesteret. Hun trekker videre frem at kontekst er viktig i undervisningen om idiomer, og at idiomene bør introduseres og inkorporeres i en naturlig kontekst mens læreren snakker, og underveis som de dukker opp i tekster eller samtaler (May, 1979, s. 682).

Ifølge Bromley (1984) må idiomene undervises i og læres på en annen måte enn vanlig språkbruk, ettersom idiomer har overført betydning og kan være vanskelig å oppfatte. Hun argumenterer for at idiomene er interessante, fargerike, og at de tilføyer humor, bildebruk og krydder til språket, og derfor bør læres (Bromley, 1984, s. 272-274). Hun hevder også at bruk av idiomer med på å gjøre kommunikasjon enklere. Bromley presenterer tre viktige komponenter som idiomundervisningen bør bestå av, og disse er: definisjon, bruk og relevans. Definisjon handler om å definere hva idiomer er, noe som kan gjøres gjennom diskusjon i klasserommet. Bruken omhandler å la elevene bruke idiomene rent praktisk i klasserommet, ved å la elevene skrive setninger med idiomer eller bruke dem i diskusjoner. Hun nevner også dramatisering: «Dramatizations can reinforce the children's perceptions of differences among actual, literal and original idiomatic meanings» (Bromley, 1984, s. 275). Som siste punkt hevder Bromley at idiomene må få praktisk relevans for elevenes liv utenfor skolen. For å imøtekomme dette, foreslår hun at elevene kan lage idiom-lister med ord de har hørt på tv, i radio eller ord de har lest (Bromley, 1984, s. 275.)

Også Cooper (1998) skriver om hvorfor idiomene bør få en sentral plass i språkundervisning i skolen, både for enspråklige, tospråklige og fremmedspråklige. Han bruker idiomenes

hyppige frekvens som et viktig argument for å understreke at de utgjør en viktig del av ordtilegnelse og språktilegnelse (Pollio (1977, sitert i Cooper, 1998, s. 255). Cooper foreslår å kategorisere idiomer ut ifra hvilket hovedord de inneholder, eller ut ifra idiomers underliggende metaforiske tema. Idiomene som brukes bør i tillegg være høyfrekvente i det aktuelle språket de gjelder for, samt transparente. (Cooper, 1998, s. 262). I likhet med May og Bromley, hevder Cooper det er viktig å definere hva idiomer er, og plassere dem innenfor en skriftlig kontekst (Cooper, 1998, s. 262). Ved å bruke kontekst, hevder Cooper distinksjonen mellom bokstavelig og billedlig mening av uttrykk kan komme tydelig frem.

2.8. Det nye norskfaget i fagfornyelsen 2020

I 2020 ble norskfaget i videregående skole revidert, som blant annet medførte at kompetansemålene ble komprimert og forkortet. Norskfaget blir av Utdanningsdirektoratet karakterisert som:

... både et språkfag og et kulturfag. Det vil si at faget skal bidra til at elevene blir trygge språkbrukere, og at de får innsikt i den rike og mangfoldige kulturarven i Norge. (...) særlig ansvar for å utvikle elevenes muntlige ferdigheter og for opplæringen i å kunne lese og skrive. Elevene skal lese skjønnlitteratur og sakprosa ... (Utdanningsdirektoratet, 2019).

I dette sitatet kommer det frem at elevene gjennom norskfaget både skal lære om norsk kultur og historie, samt utvikle gode lese- og skriveferdigheter. Andre nøkkelord i det nye norskfaget er dybdelæring, som innebærer å kunne anvende kunnskap man har lært i nye sammenhenger, og kritisk tenkning, som omhandler å være kritisk til informasjon og hvilken påvirkningskraft tekster har (Utdanningsdirektoratet, 2019).

I tillegg til overordtet del av norskfaget, lager kjerneelementene føringer for hvordan norskfaget skal være. Kjerneelementene ble en del av norskfaget i fagfornyelsen, og består av seks hovedområder som utgjør kjernen i norskfaget. Kjerneelementene gjelder fra første til trettende klasse, og lyder slik: tekst i kontekst, kritisk tilnærming til tekst, muntlig kommunikasjon, skriftlig tekstsaking, språket som system og mulighet og språklig mangfold (Utdanningsdirektoratet, 2020, s. 2-3). I kjerneelementene ligger et utvidet tekstbegrep til grunn. Dette betyr at elevene skal lære å orientere seg i alle slags tekster, og dette omfatter

både muntlige og skriftlige tekster, som f.eks. dikt, taler, sanger, essays, romaner, fagtekster eller audiovisuelle tekster.

2.8.1. Literacy

Som en del av det utvidede tekstbegrepet i norskfaget, kan vi trekke inn begrepet *literacy*. Literacy er et begrep som kom inn i norske læreplaner med Kunnskapsløftet 2006, men som er videreført i Fagfornyelsen. Literacy kan i snever forstand oversettes til lese- og skrivekompetanse, og har følgelig en særlig viktig plass i norskfaget hvor både lesing og skriving er svært sentralt (Blikstad-Balas, 2021). Likevel ser vi at literacy-begrepet kommer til uttrykk i alle fag, og spiller en rolle gjennom de fem grunnleggende ferdighetene: lesing, skriving, regning, muntlige ferdigheter og digitale ferdigheter. Dette viser at literacy-kompetansen gjennomsyrrer alle fag i skolen, fra lesing av noveller i norskfaget, til fagtekster i eksempelvis naturfag eller diskusjoner i politikk og menneskerettigheter (Fjørtoft, 2014, s. 73). Det innebærer også at literacy ikke bare handler om rene lese- og skriveferdigheter, noe Blikstad-Balas løfter frem: «I sin utvidede form tar literacy-begrepet også høyde for at tekster alltid er en del av en større sosial og kulturell sammenheng» (Blikstad-Balas, 2021). Slike skriftspråklige ferdigheter kan innebære å være kritisk til kilder, eller å velge hvilke sjangre som egner seg i ulike situasjoner (Blikstad-Balas, 2021). Andre ferdigheter kan også innebære å delta i diskusjoner i språkfelleskaper i for eksempel skolen, og kjenne til ulike språklige og kulturelle konvensjoner. Dette viser at literacy kan betraktes som noe man har, i form av lese- og skrivekompetanse, og noe man gjør, gjennom å delta i ulike fellesskaper (Fjørtoft, 2014, s. 73).

Literacy kan også ses på som et kontinuum, fra å ha lav til å ha høy grad. Å ha høy grad av literacy kan ses på som å mestre de ulike tekst- og skriftfellesskapene vi er en del av i løpet av en dag (Fjørtoft, 2014, s. 72). Skaftun (2015) betrakter literacy et sosialt gode som ikke alle har like lett tilgang til (Skaftun, 2015, s. 3). Også ifølge Fjørtoft (2014, s. 73), vil literacy være ujevnt fordelt i befolkningen, noe han understreker kan få konsekvenser for hverdagslivet, da det gir ujevn tilgang på informasjon i samfunnet vårt. Barn fra middelklassefamilier vil trolig være mer eksponert for tekst fra tidlige barneår, og ha mer literacy-kompetanse enn barn av lavere klasser. Dette gjør at barna har ulike utgangspunkt og erfaringer med tekst når de begynner på skolen. Sosiokulturelle teorier om literacy tar sikte på å forklare nettopp denne ulike tilgangen på literacy, ut ifra sosioøkonomiske faktorer som utdanning, yrke, lønn, bosted osv. (Fjørtoft, 2014, s. 78).

Literacy-begrepet kan også ses fra et kulturelt perspektiv. Kulturell literacy betrakter literacybegrepet i lys av kulturen, og om dette skriver Fjørtoft: «Begrepet kulturell literacy anvendes i noen sammenhenger om den nødvendige bakgrunnskunnskapen vi trenger for å fungere godt i en kulturell kontekst» (Fjørtoft, 2014, s. 81). Han understreker videre at intertekstualitet, tekster som refererer til andre tekster, er viktige komponenter i literacyen. Mange intertekstuelle referanser er idiomer og andre fraseologiske uttrykk, og på bakgrunn av dette kan vi se idiomene som en del av literacy-begrepet. Dette blir også påpekt av Nippold og Martin (1989):

... idioms are a part of literacy development. (...) does not imply that competence with idioms will make students more literate, but it does suggest that teaching idioms in educational settings is a worthwhile activity (Nippold & Martin, 1989, s. 65).

Literacy og idiomer kan på bakgrunn av dette bli betraktet som en del av literacybegrepet, og er noe som vil bli drøftet i delkapittel 5.3. og 5.4.

3. Metode

Denne delen av oppgaven tar for seg metoden som er brukt for å møte problemstillingen: Hvordan er idiomforståelsen av kroppslige norske idiomer hos videregående elever? Etterpå blir det gitt en begrunnelse for valg av informanter, og deretter en beskrivelse av hvordan spørreundersøkelsen ble utformet. Avslutningsvis i kapittelet begrunnes valg av idiomer i undersøkelsen.

3.1. Valg av metode

For å besvare problemstillingen ble det brukt en kvantitativ forskningstilnærming. Dette er hensiktsmessig i henhold til problemstillingen som har til hensikt å undersøke omfanget av idiomforståelsen til videregående elever. Kvantitativ metode kjennetegnes av å kunne undersøke mange enheter, hvor informasjonen som samles inn, er forhåndsdefinert. Som instrument for datainnsamling ble det brukt et spørreskjema med lukkede svaralternativer, da dette er den vanligste metoden som benyttes for å samle inn kvantitative data (Jacobsen, 2015, s. 251).

Fordelen med et lukket spørreskjema er at de på forhånd er standardisert, noe som gir en god oversikt over informasjonen som samles inn, og som samtidig gir mulighet for å samle inn store mengder informasjon. Å samle inn store mengder informasjon, øker muligheten for å kunne generalisere funnene, noe som bidrar til å øke undersøkelsens eksterne gyldighet (Jacobsen, 2015, s. 134).

En ulempe ved å anvende spørreskjema med lukkede svaralternativer er at informantene må svare innenfor de rammene som er definert på forhånd. Dette kan resultere i at vi ikke fanger opp variasjon i svarene som gis, og som følgelig begrenser informasjonen som samles inn (Jacobsen, 2015, s. 251). Vi kan stille spørsmål ved i hvilken grad et lukket spørreskjema kan si noe om idiomforståelsen til informantene, da informasjonen som blir innhentet, er begrenset og bare gjelder for de ti utvalgte idiomene. Forhåndsbestemte svaralternativer kan ikke teste informantenes fullstendige språklige repertoar, men kan sies å kun teste en liten del av språkkompetansen, og til å gjenkjenne de utvalgte idiomene. Det kan tenkes at et åpent spørreskjema hvor informantene måtte forklare ulike idiomer med egne ord, hadde gitt mer informasjon om informantenes helhetlige kunnskap om og forståelse av idiomer.

I denne undersøkelsen deltok 59 elever. I utgangspunktet var det ønskelig med flere informanter, men på grunn av Covid 19- situasjonen var det flere skoler som ikke hadde kapasitet til å delta i studien. Det er grunn til å tro at et enda større utvalg ville bidratt til å styrke undersøkelsens eksterne validitet. Dette er dermed en begrensning i studien som kan bidra til å svekke undersøkelsens eksterne validitet. Resultatene fra undersøkelsen vil likevel kunne gi en indikasjon på hvordan forståelsen av de utvalgte idiomene er blant videregående elever i norsk skole, og dermed kunne si noe om tendenser som gjør seg gjeldende (som for eksempel om kontekst viser seg å være betydningsfullt for forståelsen av idiomene).

3.2. Utvalg av informanter

Jeg har gjort en skjønnsmessig utvelging av informanter, hvor elever ved en videregående skole i alderen 15-19 år deltok. Dette er i tråd med problemstillingen som ønsker å undersøke idiomforståelsen blant videregående elever. Ettersom forskning viser at den figurative språkkompetansen øker med alderen, (jf. kap. 2.6.4.) så jeg det mest hensiktsmessig å velge informanter i denne aldersgruppen, og ekskludere yngre skoleelever.

Jeg valgte å ikke inkludere spørsmål om informantenes morsmål, slik det blant annet ble gjort i studien til Finnøy (2012), hvor bare elever med norsk som morsmål deltok. Dette var for å sikre størst mulig antall informanter til undersøkelsen, samt å sikre at ingen ble ekskludert ut ifra sin språklige bakgrunn eller kompetanse. Det å inkludere elever med alle typer språklige bakgrunner, vil trolig gi den mest autentiske fremstillingen av elevgruppen. Samtidig er det også en svakhet ved undersøkelsen at spørsmål om informantenes morsmål ikke ble inkludert, fordi det trolig kunne bidratt til å gi svar på om det var en signifikant forskjell mellom idiomforståelsen blant etnisk norske elever, versus elever med ikke-norsk morsmål.

3.3. Utforming av spørreundersøkelsen

Spørreundersøkelsen ble laget i «Nettskjema», en nettside i regi av Universitetet i Oslo (se vedlegg 2). Den ble gjort anonym og lukket, noe som innebærer at det ikke er mulig å hente inn informasjon om informantene som har svart. Dette er i tråd med de nasjonale forskningsetiske retningslinjene (2019), som fremhever betydningen av å beskytte deltakerens personvern. Spørreundersøkelsen ble sendt til lærerne på skolene som skulle delta, og deretter

kunne informantene som ønsket å delta, logge seg inn og ta undersøkelsen anonymt. Lærerne ble også informert om formålet med spørreundersøkelsen (se vedlegg 1).

Spørreundersøkelsen bestod av 10 spørsmål som baserte seg på ti utvalgte idiomer. Hvert spørsmål inneholdt lite tekst for å sikre at informantene ikke skulle miste motivasjonen underveis i undersøkelsen og bli overveldet av mye tekst. På hvert spørsmål ble informantene presentert for én eller flere setninger/fortellinger, med påfølgende spørsmål. Hvert spørsmål hadde tre svaralternativer. Et eksempel på spørsmålsutformingen er:

Ole sa det til henne med hjertet i halsen.

Hvilken forklaring passer best til Oles følelse?

- a) Han angret seg
- b) Han var lei seg
- c) Han var nervøs

Jeg valgte å benytte meg av to forskjellige måter å utforme spørsmål på. De første åtte spørsmålene inneholdt et idiom som informantene skulle krysse av riktig betydning for, slik eksemplet som er skissert overfor. De to siste spørsmålene beskrev et idiom, hvor informantene ble bedt om å krysse av på riktig idiom som forklaring på setningen. Et eksempel på en slik setning er: «Bestemoren til Elisabeth var ei tøff dame som var dønn ærlig, og sa rett ut hva hun mente. Hvilket uttrykk passer best til å beskrive bestemoren?». Jeg valgte disse to ulike utformingene av spørsmålene for å teste om det fikk utslag på resultatet.

Hvert av spørsmålene i undersøkelsen hadde tre svaralternativer, hvorav ett av de var riktig og to var feil. Spørsmål 1-8 hadde svaralternativer som inneholdt ulike forklaringer på idiomer. På noen av spørsmålene hadde svaralternativene relativt lik betydning, mens de var mer motstridende på andre spørsmål. Dette var for å undersøke om de ulike svaralternativene fikk utslag på forståelsen. På noen spørsmål var det trolig enkelt å eliminere noen av alternativene. Spørsmål 9-10 hadde ulike idiomer som svaralternativer. På begge spørsmålene valgte jeg idiomer som har ulikt betydningsinnhold.

Jeg valgte å formulere noen svaralternativer mine slik de skulle passe med teksten, slik som f.eks. på idiom to: «Ole sa det til henne med hjertet i halsen», hvor alternativene var: «han angret seg», «han var nervøs», og «han var lei seg». Her kunne jeg valgt og skrive dem i infinitivsform, som f.eks.: «å angre seg», «å være nervøs», «å være lei seg» (se vedlegg 2). Dette var for at setningene skulle blande seg inn med teksten, og være enklere å forstå. På noen av spørsmålene brukte jeg en slik infinitivsform.

Målet var å utforme spørsmål 1-5 uten kontekst, og spørsmål 5-10 uten fortellingskontekst. Denne malen ble brukt med tanke på å sammenligne om forståelsen endret seg med eller uten kontekst. Likevel viste det seg å være utfordrende å sette idiomene i en setning med svaralternativer uten en kontekst, og dette skillet ble dermed ikke så tydelig i selve undersøkelsen. Denne kan være en svakhet ved undersøkelsen som begrenser informasjonen som blir samlet inn.

3.4. Begrunnelse for utvalg av idiomer

Som skissert i innledningen og teoridelen, er idiomer et komplekst fenomen hvor en enhetlig idiom-definisjon ikke finnes. Et metodespørsmål som meldte seg i den sammenheng var på hvilket grunnlag jeg skulle foreta et utvalg eller avgrensning av idiomer. De ti idiomene jeg har valgt ut, er hentet fra Vannebo (2011): Prikken over i-en og andre uttrykk: bruk-bakgrunn- betydning, samt fra NAOB.

Idiomene som er valgt ut varierer i henhold til frekvens, transparensgrad og fasthetsgrad. Det er likevel viktig å understreke at disse kategoriseringene baserer seg på egen subjektiv vurdering, noe som kan tenkes å være en svakhet ved metoden. Også hos Lieri (2019), som undersøkte finske informanternes forståelse av kroppslige idiomer på norsk, ble idiomer kategorisert på grunnlag av subjektive vurderinger hos norske morsmålsbrukere. Her ble graden av semantisk transparens og frekvens bedømt av fem norske morsmålsbrukere. Lieri understreker likevel frem at å bedømme hvor transparente idiomer er kan være utfordrende, da morsmålsbrukere ofte ikke er enige om hvor transparente idiomer er (Boers & Webb, 2015, s. 369; Nenonen, 2003, s. 3, sitert i Lieri, 2019, s. 122).

Felles for alle de utvalgte idiomene i undersøkelsen min, er at de inneholder en kroppsdelt, da en måte å kategorisere idiomer på kan være å se på temaet idiomet inneholder, slik som

kjærlighet, krig, tid, penger etc. (Cooper, 1998, s. 263). Videre kan det tenkes at idiomer som inneholder en kroppsdelt er enklere å forstå enn kulturelle idiomer, av typen *bære apostlenes hester*. Kroppslige idiomer er trolig mer transparente, og krever mindre grad av bakgrunnskunnskaper. Dette blir blant annet belyst av Golden (2014), som nevner eksempler på noen kulturelt betingede metaforer, slik som «Hun er en Solveig», «Han er ingen Per eller Pål», «Det var litt av en bøyg», som krever bakgrunnskunnskaper. Golden (2014) skriver videre:

For å forstå denne typen må man enten kjenne til den bakenforliggende kilden (slik som å vite hvem Solveig eller Wirkola er) eller man kan selvfølgelig bare ha hørt det nok ganger i situasjoner hvor tolkningen har vært enkel uten at man kan forklare sammenhengen (Golden, 2014, s. 37).

Begrunnelsen for å bruke kroppslige idiomer i denne studien, er at de er allmenne og universelle, og det krever trolig mindre bakgrunnskunnskaper for å forstå dem enn de kulturelle idiomer nevnt overfor. Informanter med et annet morsmål enn norsk kan således se etter lignende uttrykk om kroppen i eget språk, for å forstå de norske idiomene. I studien til Mäntylä, hvor forståelsen av engelske idiomer hos finske informanter undersøkt, var dette en strategi som ble brukt av informantene:

The resemblance of idioms to mother tongue expressions was essential in analysing the non-native speakers' responses. (...) The impact of Finnish equivalents was noticeable: transparent translation equivalents were familiar to the informants and they agreed with the dictionary meanings fairly often (Mäntylä, 2004, s.171-172).

Andre eksempler på norske kroppslige idiomer som eksempelvis finnes i engelsk, er: «øye for øye, tann for tann», «an eye for an eye, and a tooth for a tooth» (Gundersen & Jørgensen, 2012). Med tanke på den økte angliseringen av det norske språket, samt påvirkningen fra engelsk musikk, tv og film, kan det tenkes at idiomer som finnes i engelsk variant, er bedre kjent hos informantene (Nordbø & Andersen, 2020).

Bakgrunnen for utvelgelsen av kroppslige idiomer, kan vi også finne i den kognitive lingvistikken, hvor kroppen spiller en viktig rolle for kognisjon og språk. Ut ifra dette synet påvirkes språket gjennom menneskenes interaksjon og erfaring med omverden, samt at vi

mennesker har en kropp (Simonsen, 2012). Kognitivistene Lakoff og Johnson (1980) hevder metaforene og bildespråket vi bruker i språket vårt er med på å forme vår forståelse og konsepter av verden:

We have found, on the contrary, that metaphor is pervasive in everyday life, not just in language but in thought and action. Our ordinary conceptual system, in terms of which we both think and act, is fundamentally metaphorical in nature. (...) Our concepts structure what we perceive, how we get around in the world, and how we relate to other people. (Lakoff & Johnson, 1980, s. 3).

Ifølge et slikt syn er kognisjonen kroppsliggjort, hvilket betyr at våre konsepter og ord knyttes til vår erfaring med gjenstandene eller ideene de representerer. For eksempel finner vi mange idiomer og metaforer som knytter seg til tidsbruk, f.eks.: *han lever på lånt tid, tid er penger*. Måten vi interagerer med ulike gjenstander og objekter i verden, former konseptene og ordene vi bruker i språket vårt. Vi kan dermed si at kroppen vår påvirker måten å snakke og tenke på, den er kroppsliggjort. Vårt språklige repertoar er ifølge den kognitive lingvistikken dynamisk, og vil endre seg over tid, etter hvert som vi får flere erfaringer (Simonsen, 2012). På norsk har vi f.eks. mange idiomatiske og metaforiske uttrykk som knytter seg til kroppen, f.eks. *å holde hodet kaldt, ha is i magen, blod på tann, ha grønne fingre*.

Å bruke kroppslige idiomer kan regnes for å være aktuelt og utbredt, noe som blir vist gjennom den korpusbaserte avisundersøkelsen av idiomer til With (2017):

Det er menneskekroppen som er det suverent mest brukte kildedomenet for metaforene i de idiomatiske uttrykkene. Hele 26,4 % av idiomene henter sin billedlige betydning fra kroppen. (With, 2017, s. 118).

Det er dermed relevant å bruke kroppslige idiomer ettersom disse trolig er høyfrekvente i språket vårt. Mine utvalgte idiomer er disse:

Idiom
Ha is i magen
Ha hjertet i halsen
Holde hodet kaldt
Ta seg selv i nakken
Ha en skarp tunge
Blod på tann
Henge med hodet
Ta bladet fra munnen
Ikke legge fingrene imellom
Sette foten ned

Tabell 1: De ti utvalgte kroppslige idiomene

5.4.1. Tekstkorpus og frekvens

For å undersøke de ti utvalgte kroppslige idiomene benyttet jeg meg av det norske skriftspråskorpuset, Oslo-korpuset av taggede tekster, slik det også ble gjort i Lieri (2019, s. 123). Dette korpuset består av ulike skriftlige tekster, hentet fra aviser, ukeblad og romaner, og inneholder 18,5 millioner ord for bokmål, og 3,8 millioner ord for nynorsk (UiO, 2010). Andersen (2019) definerer korpus som «en samling av elektroniske tekster som gjengir forekomster av språklige ytringer» (Andersen, 2019). De språklige ytringene i et korpus kan være både skriftlige og muntlige. Videre hevder Andersen (2019) at korpus brukes i forskning innen for eksempel språkvitenskap og korpuslingvistikk. Oslo-korpuset sier noe om det norske språket i bruk, f.eks. hvilke ord som forekommer ofte og sjeldne.

Jeg søkte opp de ti utvalgte idiomene i bokmålsdelen av Oslo-korpuset, for å undersøke frekvensen til idiomene. Frekvens har blitt trukket frem som viktig for idiomforståelse av blant annet Cronk & Schweigert (1993):

Because a wealth of studies have shown that the frequency of a word affect the processing time in a lexical decision task (...), it has become the standard practice in conducting psycholinguistic research to control the frequency with which the stimuli occur in the language (Cronk & Schweigert, 1993, s. 60).

Jeg valgte å inkludere idiomene som avviker fra sin kanoniske form, som f.eks. passivform av «å sette foten ned», «foten settes ned». Som tidligere nevnt av Moon (1997) er det vanlig at idiomatiske uttrykk avviker fra sin kanoniske form. Mäntylä (2004) inkluderer i sin undersøkelse idiomene som avviker fra sin kanoniske form, og finner at variasjoner i idiomene ikke påvirker gjenkjennelse av idiomene hos informantene: «However, transformability did not seem to affect the recognisability of expressions (...)» (Mäntylä, 2004, s.173). Jeg måtte dermed tilpasse søket slik det skulle favne om variasjonene til hvert idiom. Dette gjorde jeg blant annet ved å benytte meg av søket «Brutt sekvens – med andre ord imellom», som innebærer at man kan inkludere opptil 7 ord mellom ordene man søker på slik at variasjoner kommer med. F.eks. søkte jeg på: *fingerne imellom* for å få opp ulike former. Jeg søkte også på ulike tempusformer for verb for å få opp alle former av idiomene, som for eksempel ved idiomet *å ta bladet fra munnen*, hvor jeg søkte på formene *tok, tatt, tar*.

Trolig kan det å studere idiomene i et slikt tekstkorpus si noe om hvilke idiomene som er høyfrekvente i det norske språket, da korpuset kan betraktes som en autentisk gjenspeiling av språket i bruk. Dette kan tenkes å ha innvirkning på hvor godt informantene kjenner til idiomene. Samtidig er det viktig å understreke at Oslo-korpuset kun inneholder skriftlig språk, og det kan tenkes at frekvensen hadde vært annerledes i muntlig språk.

Spørreskjemaet baserte seg på ti kroppslige idiomene skissert i tabellen nedenfor. Til høyre i tabellen står frekvensen deres i Oslo-korpuset:

Idiom	Frekvens i Oslo-korpuset, nominelle tall
Ha is i magen	10
Ha hjertet i halsen	17
Holde hodet kaldt	28
Ta seg selv i nakken	6
Ha en skarp tunge	0
Blod på tann	17
Henge med hodet	9
Ta bladet fra munnen	17
Ikke legge fingrene imellom	4
Sette foten ned	30

Tabell 2: De ti kroppslige idiomenes frekvens i Oslo-korpuset

3.5. Metodologiske refleksjoner: Hvordan måle forståelse?

Undersøkelsen har som mål å kartlegge idiomforståelse hos videregående elever og dette blir gjort gjennom et lukket anonymt spørreskjema med forhåndsbestemte svaralternativer. Likevel kan vi spørre oss hvilken type forståelse undersøkelsen tester, og hvilken informasjon undersøkelsen kan hente inn om informantenes språkkunnskap.

Informantene blir i undersøkelsen bedt om å først lese en kort tekst, for så å krysse av på riktig svaralternativ. Vi kan derfor si at informantene blir testet i det laveste nivået av leseforståelse, som ifølge Fjørtoft er å finne og huske informasjon i tekster, og som går under navnet *reseptive ferdigheter* (Fjørtoft, 2014, s. 103). Informantene blir derimot ikke testet i evnen til å forklare idiomene med egne ord, eller å bruke kunnskapen selvstendig i nye sammenhenger, hvilket tilhører et høyere nivå av leseforståelse. Slike ferdigheter går under navnet *produktive*. På grunnlag av dette, kan vi si at idiomundersøkelsen tester informantenes *reseptive ferdigheter*, som innebærer å lese og forstå, men ikke de *produktive ferdighetene*, som er å selv skrive eller bruke idiomene selv.

Forskjellen mellom reseptive og produktive ferdigheter blir diskutert hos Lieri (2019), hvor testing av informanters reseptive og produktive kunnskap ble gjort. De produktive ferdighetene defineres her som:

Produktiv kunnskap handler om lexikal kompetens om idiomens form och betydelse, dvs. informantene må ha anvendt rätt ord i rätt form och i rätt sammanhang (Nation, 2001, s. 27f, sitert i Lieri, 2019, s. 125).

Ifølge Lieri krever produktive oppgaver at informantene selv må kjenne til betydningen av ordene, og eksempler på oppgaver som testet produktiv kunnskap hos Lieri er: «Mats har aldri penger. Han lever fra hånd til _____», hvor informantene skal fylle inn riktig ord (Lieri, 2019, s. 125). Resultatene viser at alle informantene scoret høyere på de reseptive oppgavene, noe Lieri forklarer som enklere enn produktive oppgaver: «En ytterligere tankbar forklaring (...) kan vara att språkbrukare inte behöver full behärskning av idomet och dess komponenter för att kunna välja ett korrekt alternativ» (Lieri, 2019, s. 127).

Det er dermed rimelig å anta at forståelsesgraden av idiomene ville vært noe lavere dersom spørreundersøkelsen inkluderte oppgaver som testet de produktive kunnskapene også, slik Lieri (2019) sine funn bekrefter. Testing av informantenes både reseptive og produktive kunnskaper kunne gitt mer helhetlig informasjon om informantenes idiomforståelse og idiomkunnskap.

Også Golden tar opp forståelse av ord, og understreker at å teste hvilken ordkunnskap en person har, er vanskelig (Golden, 2014, s. 143). Videre hevder hun at forståelse av ord er et gradsspørsmål, og at selv voksne, kompetente språkbrukere forstår ord i varierende grad: «Noen ord forstår de bare i kontekst, og de bruker dem aldri, mens andre ord behersker de fullt ut» (Golden, 2014, s. 70). Hun hevder derfor at å kunne et ord kan ses på som et kontinuum, hvor det ene ytterpunktet er å kunne alt om ordet, mens det andre ytterpunktet er at man aldri har sett eller hørt ordet. Hun foreslår en firedeling som ordkunnskap består av: formell, syntaktisk, semantisk og pragmatisk kunnskap. Den formelle kunnskapen innebærer å vite hvordan et ord uttales og skrives, hvordan det bøyes og hvilke avledningsmuligheter det har. Den syntaktiske kunnskapen er kjennskap ordets syntaktiske funksjoner i setningen. Semantisk kunnskap er å kjenne til ordets betydninger i alle kontekster, samt hvordan ordet

brukes metaforisk. Pragmatisk kunnskap er kjennskap til de formelle, sosiale eller stilistiske sammenhenger ordet brukes i, og til ordets kollokasjonsmuligheter. (Golden, 2014, s. 70-71).

På bakgrunn inndelingen overfor, kan det tenkes at informantene fra idiomundersøkelsen min besitter ulik grad av ordkunnskap, og dermed også idiomkunnskap. Noen informanter har trolig høy kunnskap om ulike idiommer, og klarer å forklare idiomene med egne ord uten en kontekst. Andre kan tenkes å være avhengig av kontekst for å forstå betydningen av idiomene, og klarer ikke å forklare dem med egne ord. Undersøkelsen er et lukket spørreskjema, og tester bare informantenes evne til å velge riktig av gitte svaralternativ. Det kan dermed tenkes at en informant som velger riktig alternativ, likevel ikke hadde klart å forklare idiommet med egne ord. Det er derfor grunn til å tro at åpne spørsmål hadde gitt utslag på resultatet.

Å si hvilken grad av idiomforståelse informantene har, er komplekst, og vanskelig å måle ut ifra undersøkelsens omfang. For å kunne få mer innsikt i informantenes idiomkunnskap, kunne undersøkelsen også inkludert spørsmål omkring hvordan informantene bruker språket. Hos Lieri (2019) ble informantenes språkbruk også inkludert som en faktor som kan påvirke idiomforståelsen, gjennom spørsmål om hvor mye de ble utsatt for norsk og finsk språk i hverdagen, gjennom aviser, tv, bøker og tidsskrifter (Lieri, 2019, s. 125).

Oppsummert kan vi si at spørreundersøkelsen gir begrenset informasjon om informantenes forståelse om idiommer, og favner ikke om alle aspekter ved ordforståelse. Vi kan dermed si at idiomundersøkelsens utforming er med på å påvirke det resultatet vi får. Hvilken type forståelse som blir målt, og hva som blir lagt i ordet forståelse, får trolig betydning for resultatet. Resultatene kan likevel peke på noen tendenser eller mønstre ved informantenes forståelse.

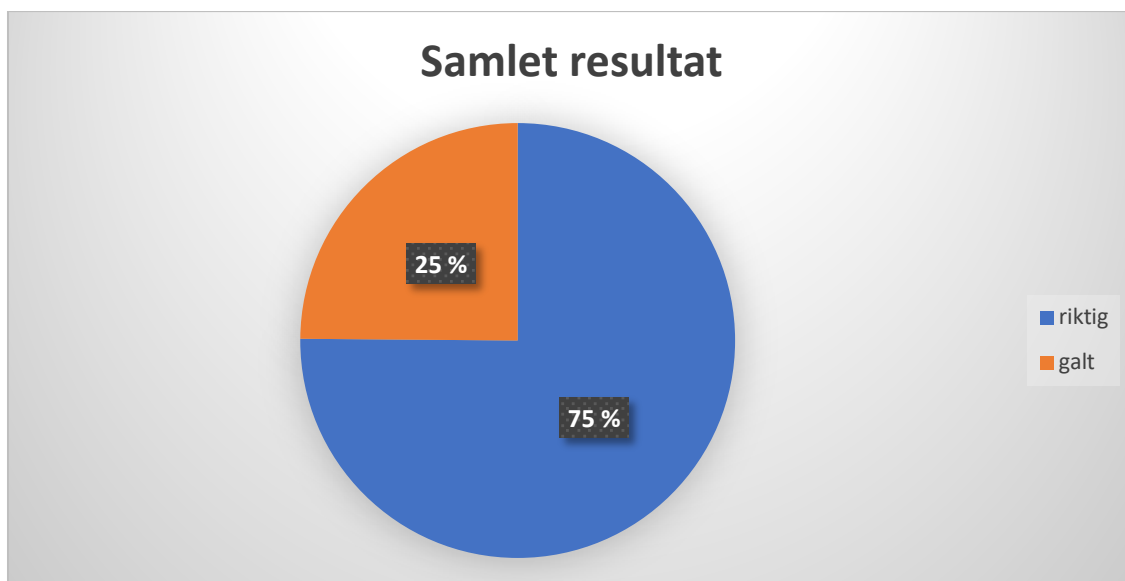
Det kan også være viktig å understreke at en lukket spørreundersøkelse ikke gir noen garanti for at den faktiske idiomforståelsen blir testet, da informantene enkelt kan gjette, eller krysse av på tilfeldige alternativer. En åpen spørreundersøkelse kunne på sin side tenkes å i større grad formidle den faktiske forståelsen til informantene, da slike spørsmål er vanskelig å gjette seg frem til.

4. Presentasjon av funn

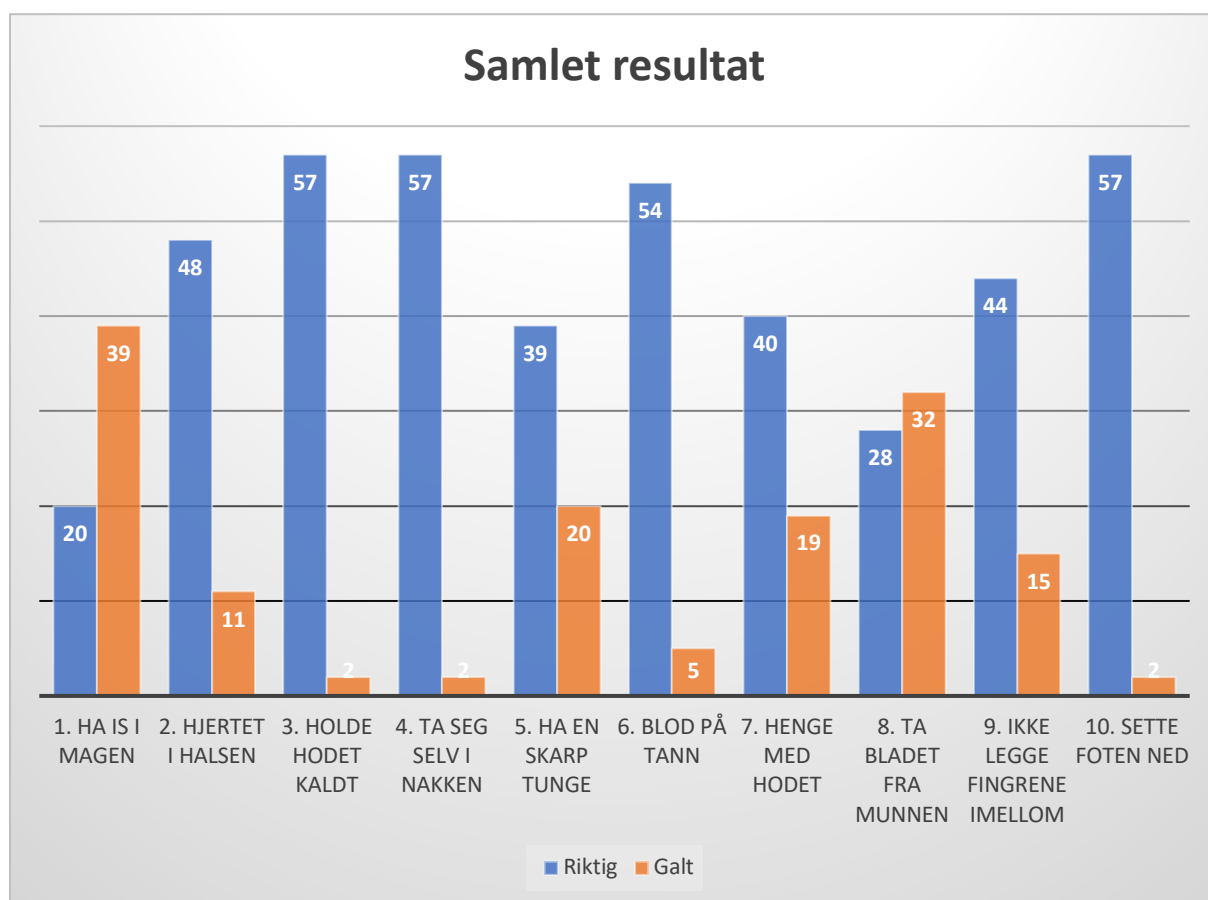
I dette kapitlet vil jeg presentere funnene fra spørreundersøkelsen i lys av problemstillingen: hvordan er forståelsen av kroppslige idiomer hos videregående elever? Jeg starter med å presentere det samlede resultatet i undersøkelsen, og gjør deretter kort rede for kjennetegn ved hvert av idiomene, samt resultatet for hvert av idiomene. Avslutningsvis ser jeg på individuelle variasjoner mellom informantenes svar.

4.1. Samlet resultat

Figuren nedenfor viser informantenes sammenlagte svar på alle spørsmålene i undersøkelsen, i prosent. Denne tabellen kan brukes til å formulere noen generelle tendenser om informantenes oppsummerte forståelse av idiomer. Her ser vi at 25% av besvarelsene var feil, og 75% var riktige. Ut ifra dette diagrammet kan vi si at den samlede idiomforståelsen blant informantene er høy.

Figur 1: Samlet resultat fra idiomundersøkelsen, i prosent

Figur 2: Samlet resultat idiomundersøkelsen, i svarfrekvens

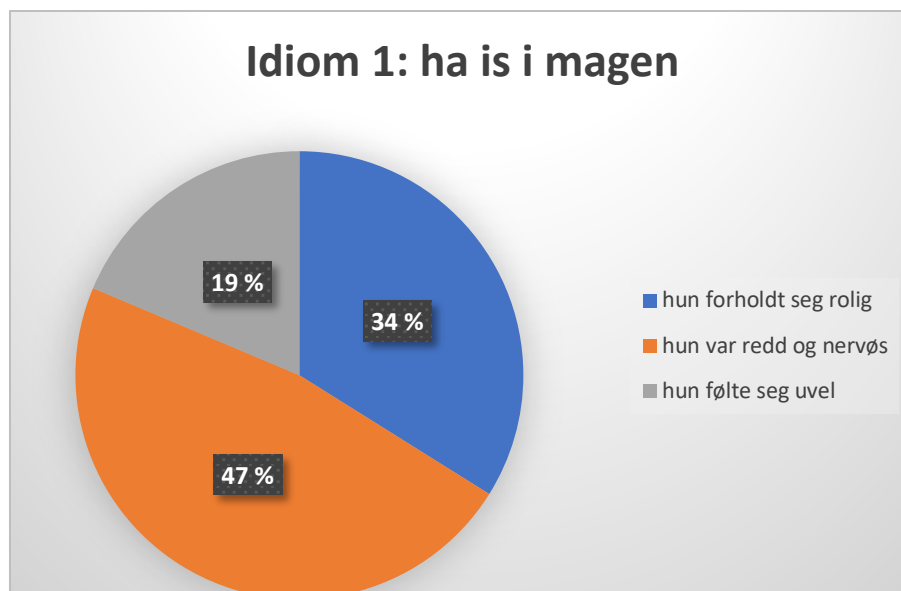
Figur 2 viser sammenstillingen av informantenes svarfrekvens på de ulike idiomene i undersøkelsen. Alle svarene fra undersøkelsen sammenlagt viser at 444 av 591 svar er riktige, og 147 av 591 svar er feil. Dette tilsvarer en prosent på 75% riktig, og 25% feil. Andelen informanter som svarer rett er høy i forhold til hvor mange som svarer feil, og vi ser at det er over dobbelt så mange som svarer riktig på spørsmålene, som svarer feil.

Informantene har mest riktig på idiom 3, 4, 6 og 10, med en riktig svarfrekvens på 55 eller høyere, av totalt 59 informanter. Riktig svarfrekvens for idiomene 2, 5, 7 og 9 er litt lavere, med riktig svarfrekvens på 39 eller høyere. Informantene har færrest riktige svar på idiom 1 og 8, med en riktig svarfrekvens på 20 og 28 av 59 riktige svar. Dette er de eneste idiomene hvor svarfrekvensen er høyere på gale enn på riktige svar.

4.2. Idiom 1: ha is i magen

«Ha is i magen» blir ifølge NAOB definert som: «forholde seg helt rolig i en stressende situasjon ; bevare fatningen ; holde hodet kaldt» Lignende definisjoner finner vi i Bokmålsordboka: «holde hodet kaldt i en kritisk situasjon». I Oslo-korpuset av taggedede tekster er frekvensen til dette idiomet 10, hvilket betyr at det kan regnes som middels frekvent. Det er rimelig å anta at idiomet er relativt fast i formen og ikke tåler variasjon, som f.eks. å erstatte *mage* med en annen kroppsdelt, uten at betydningen av idiomet endres. Vi kan dermed si idiomet har høy grad av frozenness. Dette ser vi blant annet gjennom at idiomet ikke avviker fra sin kanoniske form i Oslo-korpuset, verken med ulike tempus på verbet eller ved endring av substantivet. Videre kan vi si idiomet har høy transparens, da avstanden mellom den bokstavelige og overførte betydningen ligger nærme hverandre.

Jeg valgte å sette idiomet «ha is i magen» i en nøytral setning uten ledetråder, som lyder følgende: «Maiken hadde is i magen». Jeg valgte å benytte meg av forklaringen: «Hun forholdt seg rolig» som riktig svar på dette spørsmålet. De to andre svaralternativene som begge var feil, lød følgende: «Hun var redd og nervøs» og «Hun følte seg uvel».

Figur 3: Fordeling av informanter i prosent på idiom 1

Resultatene fra tabellen overfor viser hvordan svaralternativene i undersøkelsen fordeler seg på idiomet «ha is i magen». Dette idiomet har således en overvekt på feil svar: 28 stykker svarer alternativ b: «Hun var redd og nervøs», mens 11 svarer alternativ c: «Hun følte seg

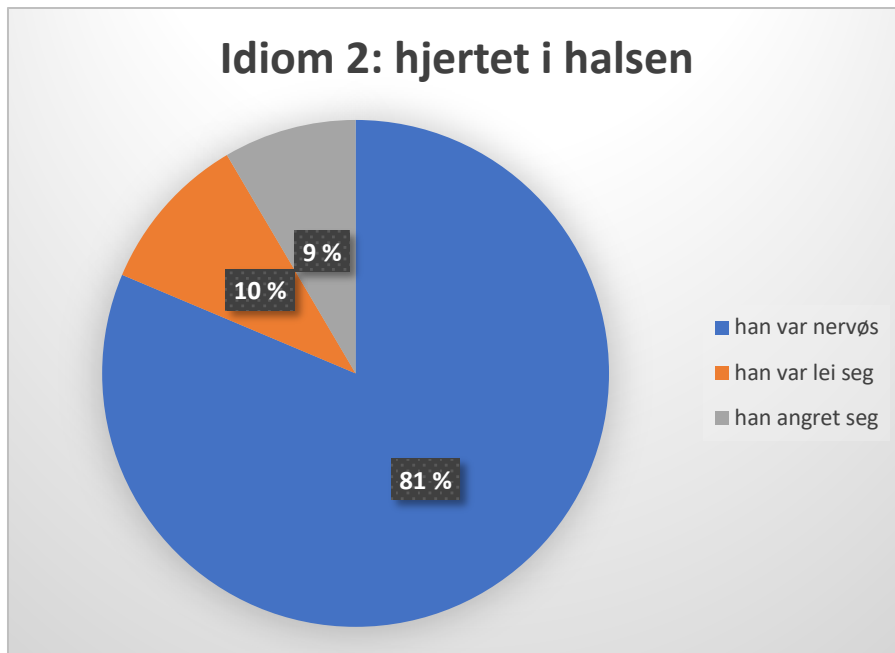
uvel» 20 informanter svarer riktig alternativ: «Hun forholdt seg rolig» 20 informanter av 59 stykker velger altså riktig alternativ, mens 39 stykker svarer feil.

I forhold til de andre idiomene er den riktige svarprosenten lavere på dette idiomet, enn i resten av undersøkelsen, hvor riktig svarprosent sammenlagt i hele undersøkelsen er på 75%. En mulig forklaring på dette, kan være at idiomet står uten en kontekst, hvilket innebærer at informantene ikke kan lese betydningen ut ifra ledetråder, men selv må kjenne til idiomet fra før av.

4.3. Idiom 2: hjertet i halsen

«Hjertet i halsen» blir forklart som ‘sterk engstelse eller spenning’, ifølge NAOB. Også Bokmålsordboka definerer «hjertet i halsen» som «å være svært spent, redd». Frekvensen til dette idiomet i Oslo-korpuset er 17, og det kan dermed regnes som høyfrekvent. Graden av frozenness kan regnes som lav, da vi blant annet ser at idiomet fremtrer i variert form i Oslo-korpuset, for eksempel: «hjertet helt oppe i halsen», «skjøt hjertet opp i halsen». Videre kan vi betrakte dette idiomet som å ha høy transparens, da bokstavelig og overført betydning ligger nærme hverandre.

Jeg valgte å sette «hjertet i halsen» i setningen: «Han sa det til henne med hjertet i halsen». Svaralternativene som blir gitt var: «Han angret seg», «Han var lei seg», «Han var nervøs», hvor riktig alternativ er «Han var nervøs».

Figur 4: Fordeling av informanter i prosent på idiom 2

Figuren overfor viser fordelingen av informanter på de ulike svaralternativene. Den riktige svarprosenten er høy, med 81 % riktige svar, sammenlignet med 19% som svarte feil. Hele 48 av 59 informanter svarer riktig, og 11 informanter svarer feil, hvorav fem stykker svarer «han angret seg», og seks stykker svarer «han var lei seg». I forhold til alle idiomene i undersøkelsen, er idiom 2 blant det i hvor informantene har en score på over 70 % riktige svar.

I forhold til idiom 1 er riktighetsscoren betraktelig høyere, og årsaken kan være at setningen idiom 2 står i, har mer kontekst enn idiom 1. Forklaringen på den høye riktige svarprosenten kan ha å gjøre med at «hjertet i halsen» er et høyfrekvent idiom, noe som vi kan anta øker kjennskapet til idiommet blant informantene. I tillegg finnes idiommet på engelsk med samme betydning: «to have my heart in my throat», og det kan tenkes at dette øker kjennskapet informantene har til idiommet.

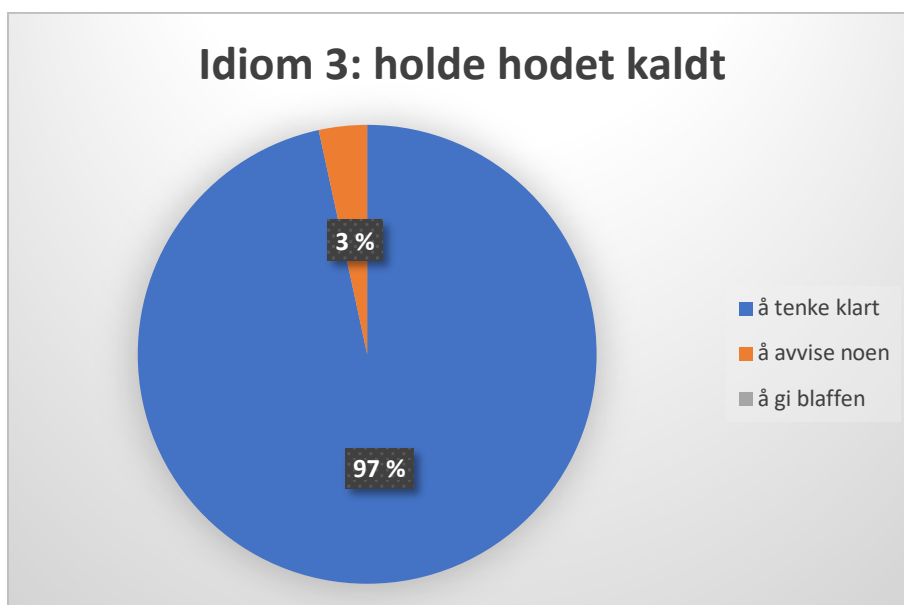
4.4. Idiom 3: holde hodet kaldt

Å *holde hodet kaldt* betyr ifølge NAOB å «bevare sin dømmekraft, sin tanke klar».

Frekvensen til idiommet i Oslo-korpuset er 28, og det regnes derfor som høyfrekvent i mitt materiale. I Oslo-korpuset finner vi idiommet i sin kanoniske form 13 ganger. De 15 resterende gangene idiommet forekommer, avviker det fra sin kanoniske form, slik som f.eks. «holdt hodet

kaldt», eller «holder hodet kaldt», med endring av tempusformen av verbet. Dette idiomet kan dermed sies å ha middels grad av frozeness, da idiomet f.eks. ikke opptrer med innskudd av andre ord. Graden av transparens kan regnes som høy, i likhet med variabel 1 og 2, da den overførte betydningen trolig kan forstås uten å kjenne uttrykket.

Idiomet «å holde hodet kaldt» er plassert i følgende setning: «Nå var tiden kommet for å holde hodet kaldt, tenkte Otto.» Svaralternativene informantene fikk er: «Å tenke klart», «Å gi blaffen», «Å avvise noen».

Figur 5: Fordeling av informanter i prosent, idiom 3

Resultatet viser at idiom 3 er blant de idiomene informantene har høyest riktighetscore på, med hele 97 %, og kun 3 % som svarer feil. Dette innebærer at null personer har valgt alternativet «å gi blaffen», og kun 2 har valgt alternativet «å avvise noen». 57 personer har valgt riktig svaralternativ, «å tenke klart».

En forklaring på mange riktige svar, kan være at idiomet har en frekvens på 28 i Oslo-korpuset. Noe som skiller idiom 3 fra idiom 1 og 2, er at svaralternativene i større grad er motstridende, hvilket kan gjøre det lettere for informantene å svare riktig gjennom å utelukke noen alternativer. I tillegg inneholder svaralternativet «å tenke klart», verbet «å tenke», hvilket fortellingssetningen også gjør. På denne måten kan det tenkes at informantene ser en kobling mellom spørsmål og svar.

4.5. Idiom 4: ta seg selv i nakken

«Ta seg selv i nakken» er et idiom som har betydningen «ta seg sammen», i både NAOB og Bokmålsordboka. Det forekommer 6 ganger i Oslo-korpuset, og kan dermed regnes som lavfrekvent. Idiomet har middels grad av frozenness og vi finner idiomet i ulike varianter form i Oslo-korpuset, med ulik tempusform på verbet: «tatt seg selv i nakken», «ta seg selv i nakken», og «ta meg selv i nakken». Vi kan hevde at idiomet har høy transparensgrad, da den bokstavelige betydningen og overførte betydningen ligger nærme hverandre.

Setningen i undersøkelsen med dette idiom er lyder som følger: «Aryana bestemte seg for å ta seg selv i nakken», og svaralternativene lyder: «å tenke positivt», «å ombestemme seg og», «å skjerpe seg».

Figur 6: Fordeling av informanter i prosent, idiom 4

Resultatet fra tabellene overfor viser at 57 av 59 informanter svarer riktig på dette idiomet (å skjerpe seg), og 2 av 59 svarer feil (å ombestemme seg), hvilket utgjør en prosent på 97 % mot 3 %. Ingen velger svaralternativet «å tenke positivt». Dette er blant idiomene med høyest riktig svarprosent og lavest feilprosent.

Forklaringen på den høye svarprosenten er litt overraskende med tanke på at idiomet er lavfrekvent i korpuset, samt at idiomet står i en relativt kontekstløs setning. En forklaring på

den høye riktige svarprosenten kan være at idiomet er transparent og enkelt å resonnerer seg frem til.

4.6. Idiom 5: ha en skarp tunge

Idiomet «ha en skarp tunge» blir definert som «ha evne til å uttrykke seg skarpt, krast» av NAOB. Idiomet forekommer null ganger i Oslo-korpuset og må derfor regnes som lavfrekvent i mitt materiale. Gjennom å studere idiomet i Oslo-korpuset, kan vi si idiomet har høy grad av frozenness og trolig tåler liten grad av variasjon for å beholde samme betydning. Vi kan eksempelvis ikke endre substantivet «tunge» med eksempelvis «munn», uten at betydningen endres. Videre kan idiomet betraktes som transparent, da billedlig og bokstavelig betydning har en viss nærhet til hverandre. Skarp tunge kan assosieres med noe som er kvasst, noe som passer med betydningen av idiomet. I tillegg kan vi resonnerer oss frem til at tungen er noe vi prater med.

Idiomet er satt i setningen «At Erik hadde en skarp tunge, var noe alle visste.»

Svaralternativene er: «Å ikke tenke før man snakker, «Å være spydig når man snakker», «Å banne mye».

Figur 7: Fordeling av informanter i prosent, idiom 5

Dette idiomet har informanter på alle svaralternativene. 15 stykker svarer «å ikke tenke før man snakker», 39 stykker svarer alternativ «å være spydig når man snakker», og de resterende fem svarer alternativ «å banne for mye». Det er en overvekt av informantene som svarer riktig, 66 %, versus 34 % som svarer feil, jamfør diagrammet overfor.

Selv om idiomet har en frekvens på null i tekstkorpuset, svarer omtrent halvparten av informantene riktig på dette idiomet, noe som tyder på at en del informanter har kjennskap til idiomet. En mulig forklaring på dette kan være at svaralternativene gir en viss kontekst som gjør det mulig å resonnerer seg frem til svarene, samt at idiomets bokstavelige og overførte betydning samsvarer i stor grad.

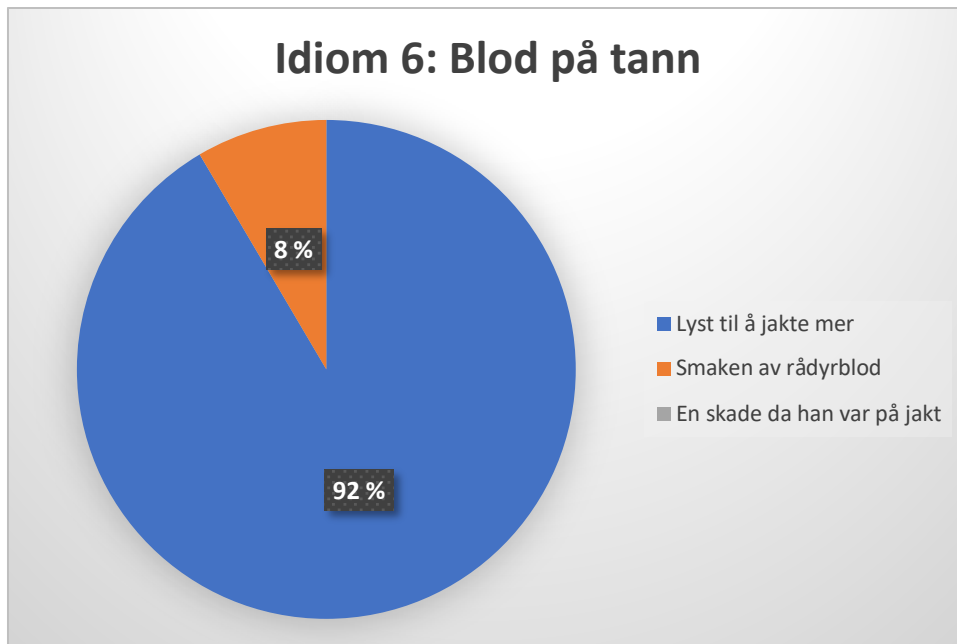
4.7. Idiom 6: blod på tann

Dette idiomet er hentet fra Vannebo (2019) og blir definert som: «'få lyst til å fortsette med noe eller prøve noe igjen, 'få smaken for noe'; 'bli oppildnet'» (Vannebo, 2019, s. 46). Videre skriver Vannebo at idiomet også er utbredt i andre språk:

Opprinnelig ble uttrykket brukt om rovdyr som fikk lyst på kjøtt etter å ha spist rått kjøtt og fått smaken på blod. Det er også bakgrunnen for det engelske «taste blood» og det tyske «Blut lecken», som også begge brukes i overført betydning. (Vannebo, 2019, s. 46).

Idiomet forekommer 17 ganger i Oslo-korpuset og er høyfrekvent i mitt materiale. Det har høy grad av frozenness, ettersom idiomet beholder sin kanoniske form alle gangene det forekommer i korpuset. Videre kan idiomet regnes som lite transparent, ettersom den bokstavelige og den overførte betydningen ligger langt fra hverandre.

Spørsmålsteksten idiomet ble plassert i lød følgende: «I høst var Arne på jakt og skjøt tre rådyr. Den vellykkede jakta ga Arne blod på tann. Hva fikk Arne?». Svaralternativene er: «Lyst til å jakte mer, «Smaken av rådyrblod», «En skade da han var på jakt».

Figur 8: Fordeling av informanter i prosent, idiom 6

Andelen personer som svarer riktig alternativ på dette spørsmålet er 54 stykker (lyst til å jakte mer). 5 stykker velger alternativet «smaken av rådyrblod», mens null personer velger alternativet «en skade da han var på jakt». Det er altså en overvekt av informanter som svarer riktig på denne variabelen, 92 %, mens kun 8 % svarer feil.

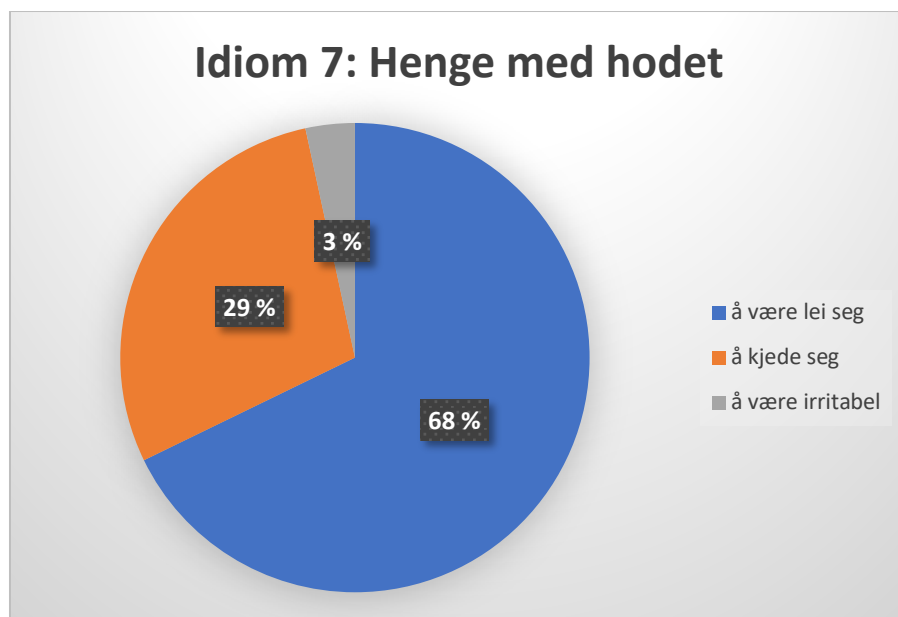
Forklaringen på mange riktige svar kan trolig knyttes til at idiomet er høyfrekvent, noe som øker sannsynligheten for at informantene kjenner til det. En annen årsak kan være at spørsmålsteksten og svaralternativene inneholder stor grad av kontekst.

4.8. Idiom 7: henge med hodet

«Henge med hodet» blir av NAOB definert som «være motløs, mistrøstig eller bedrøvet». Idiomet forekommer 9 ganger i Oslo-korpuset, og kan regnes som middels frekvent i mitt materiale. Uttrykket kan regnes for å være transparent, da den bokstavelige og overførte betydningen har nær sammenheng. Uttrykket kan regnes for å ha middels grad av frozenness, og forekommer 7 ganger med sin kanoniske form i korpuset. Idiomet forekommer 2 ganger med avvikende form, og hvor infinitivsformen *henge* blir erstattet med presens, *henger*.

Idiomet ble satt i følgende setning: «Marina hadde sittet på rommet sitt hele dagen. Plutselig sa faren hennes: Nå må du slutte å henge med hodet». Den har dermed en grad av kontekst.

Svaralternativene som ble gitt var: «Å kjede seg, «Å være irritabel, og «Å være lei seg». Riktig svaralternativ er «Å kjede seg».

Figur 9: Fordeling av informanter i prosent, idiom 7

Dette idiomet har informanter fordelt på alle svaralternativene. 17 stykker svarer «å kjede seg», 2 stykker svarer «å være irritabel», og 40 svarer alternativ «å være lei seg». Dette tilsvarer en prosent på 68 % riktige svar, og 31 % feil svar.

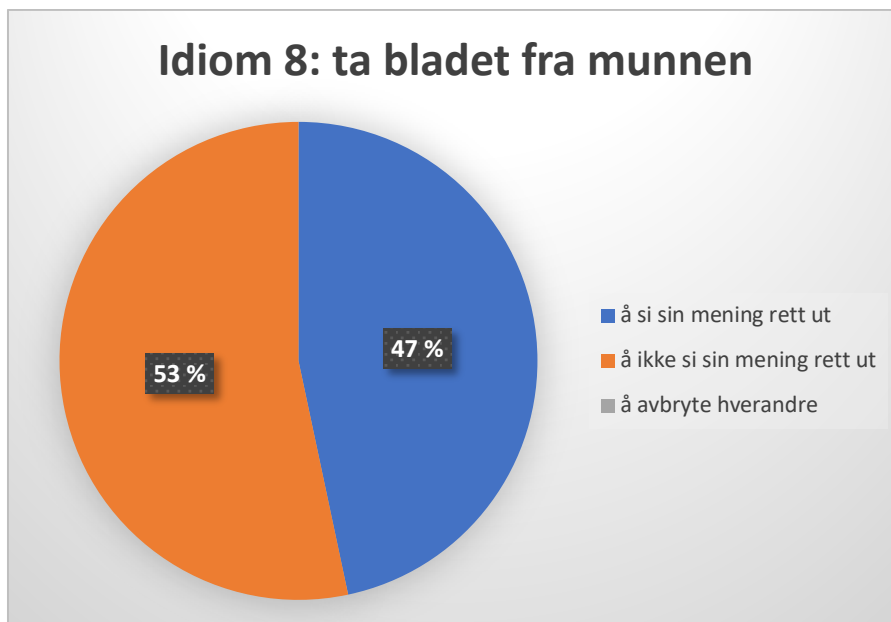
Årsaken til at den riktige svarprosenten er lavere på denne variabelen enn andre variabler (og i forhold til gjennomsnittet), kan være at svaralternativene er relativt like, da alle omhandler negative følelser. Dette kan gjøre det vanskeligere å finne riktig svaralternativ, noe som kan gjøre at noen av informantene gjetter. Det at uttrykket er ganske transparent kan hjelpe enkelte med å forstå uttrykket, da det er mulig å visualisere et hengende hode og deretter koble det sammen med negative følelser. Kanskje er årsaken til at noen informanter svarer feil, at uttrykket er mindre kjent (frekvensen er 9 i korpuset).

4.9. Idiom 8: ta bladet fra munnen

«Ta bladet fra munnen» defineres fra NAOB som å «tale rett ut, uten omsvøp». Videre skriver NAOB: «(trolig omdannet etter tysk, kein Blatt vor den Mund nehmen, grunnbetydning 'ikke ta noe blad foran munnen)». Idiomet forekommer 17 ganger i tekstkorpuset og er derfor

høyfrekvent. Det er rimelig å anta at dette idiomet har middels grad av frozenness, da det forekommer i ulike varianter i tekstkorpuset, med ulike tempusformer av verbet som *tar*, *tok*, *tatt* eller *ta*. Idiomet har lav grad av transparens, hvilket innebærer at det er stor avstand mellom bokstavelig og overført betydning. Dette betyr at vi trolig må kjenne betydningen av uttrykket for å forstå det, da det kan være vanskelig å resonnerer seg frem til eller visualisere.

Idiomet ble satt i denne setningen: «Ekteparet John og Steinar var ofte uenige og kranglet mye. Begge to var like gode på å ta bladet fra munnen» Svaralternativene som ble gitt var: «Å avbryte hverandre», «Å si sin mening rett ut», «Å ikke si sin mening rett ut».

Figur 10: Fordeling av informanter i prosent, idiom 8

Idiom 8 har omtrent like mange informanter fordelt på svaralternativene «å si sin mening rett ut», og «å avbryte hverandre»; 28 og 32 informanter. Dette tilsvarer 47% og 53%. Null informanter svarer alternativet «å ikke si sin mening rett ut». Dette er det eneste idiomet som har tilnærmet lik svarprosent på to alternativer, og den andelen med nest lavest prosent riktige svar.

En forklaring på at 32 informanter svarer feil kan være at idiomet er lite transparent, noe som gjør det vanskeligere å resonnerer seg frem til betydningen. I tillegg er to av alternativene

relativt like, med bare ett ord som skiller dem, noe som kan være en kilde til forveksling. Kontekst kan være en mulig forklaring på at 28 informanter svarer riktig.

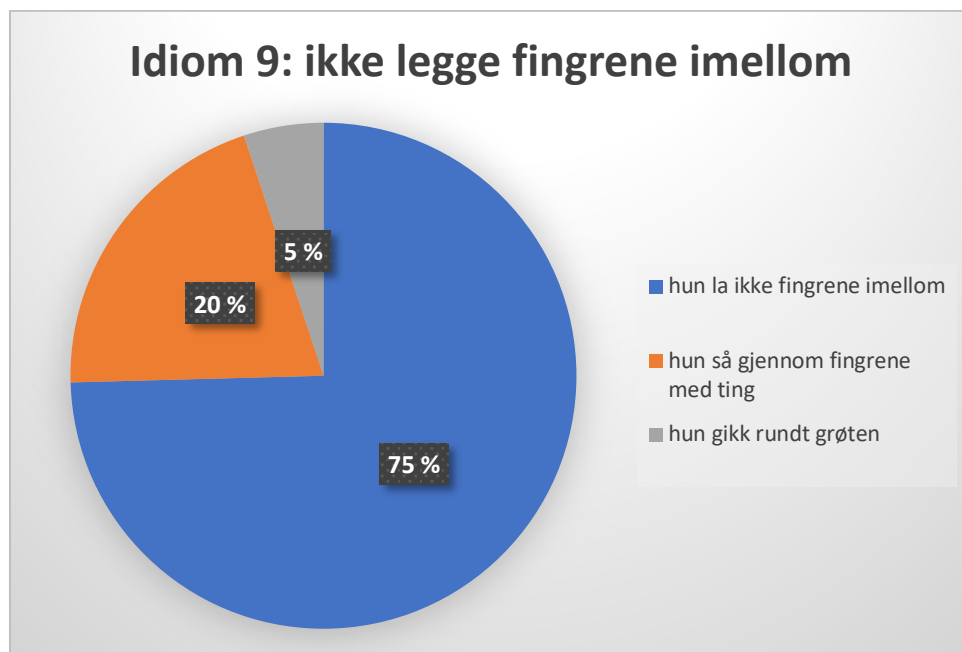
4.10. Idiom 9: ikke legge fingrene imellom

Vannebo (2006) definerer «ikke legge fingrene imellom» som å: «ikke være nådig, ikke vise hensyn» (Vannebo, 2006, s. 56). Videre skriver Vannebo at idiomet opprinnelig ble brukt i forbindelse med avstraffelse: «En la fingrene mellom strafferedskapet ... og den straffedes legemsdel for på denne måten å beskytte den straffede» (Vannebo, 2006, s. 57). Dette idiomet forekommer fire ganger i Oslo-korpuset og vi kan i denne sammenheng regne det som lavfrekvent. Idiomet fremtrer både i sin kanoniske form og med ulike variasjoner av verbet, som f.eks. «la ikke fingrene imellom», «legger ikke fingrene imellom». Likevel endrer ikke ulik tempusform betydningen av idiomet, og vi kan regne idiomet som å ha middels grad av frozenness. For å forstå dette uttrykket må vi trolig kjenne til den opprinnelige betydningen eller uttrykket, da den bokstavelige betydningen er langt fra den overførte. På bakgrunn av dette regnes idiomet som lav-transparent.

Dette idiomet ble testet på en annen måte enn de foregående idiomene, og fortellingskonteksten lød slik:

Bestemoren til Elisabeth var ei tøff dame som var dønn ærlig, og sa rett ut hva hun mente.
Hvilket idiom passer best for å beskrive bestemoren?

Idiomet ble ikke satt i en setning, men ble gitt som ett av flere idiomatiske svaralternativer, som var følgende: «Hun gikk rundt grøten», «Hun så gjennom fingrene med ting», «Hun la ikke fingrene imellom.» Jeg valgte altså å benytte meg av en form av idiomet som avviker fra den kanoniske formen, ved bruk av preteritumsform av verbet.

Figur 11: Fordeling av informanter i prosent, idiom 9

Dette idiomet har informanter fordelt på alle svaralternativene. Resultatene viser at en høy prosentandel, 75 %, velger riktig alternativ (hun la ikke fingrene imellom), og dette tilsvarer 44 informanter. Tre personer velger alternativet «hun gikk rundt grøten», 12 stykker velger alternativet: «hun så gjennom fingrene med ting». 25% svarer altså feil på dette idiomet.

Mange informanter velger riktig alternativ noe som er overraskende med tanke på den lave frekvensen til idiomet i korpuset. En mulig forklaring på det, kan være at fortellingskonteksten hjelper til med forståelsen. Kun tre personer velger svaralternativet «hun gikk rundt grøten» og årsaken til det kan være at dette alternativet skiller seg mest ut i forhold til de andre alternativene. En annen forklaring på resultatene kan være at informantene synes det er enklere å velge riktig idiom, enn å velge betydningen av det.

4.11. Idiom 10: sette foten ned

Idiomet «sette foten ned» definerer Vannebo (2006) som «'ta en avgjørelse', 'gripe inn', 'si nei til noe'; vise handlekraft'». Videre sier han at uttrykket kommer fra det engelske idiomet «to put one's foot down» (Vannebo, 2006, s. 62). Idiomet har høy transparensgrad, da bokstavelig og overført betydning i stor grad samsvarer. Idiomet har en frekvens på 30 i Oslo-korpuset og er dermed høifrekvent. Idiomet har lav grad av froziness da vi finner ulike variasjoner av idiomet i korpuset, med endring i verbet «sette» og en passiv-variant. Idiomet

forekommer med disse variantene: sette (9), setter (4), satte (10), satt (6) og settes (1). I tillegg åpner idiomet opp for innskudd av andre ord, slik som: «Her setter EU foten ned, «satte AUF foten ned»

Dette idiomet ble forklart i denne setningen: «Moren til Pia var lei av at hun alltid kom for seint hjem, og aldri gjorde lekser. En dag fikk moren hennes nok, og ga henne husarrest.» De ulike svaralternativene som ble gitt var ulike idiommer: «Hun tok foten på nakken», «Hun satte foten ned», «Hun tok føttene fatt».

Figur 12: Fordeling av informanter i prosent, idiom10

Idiomet «sette foten ned» har riktig svarprosent på 96 %, som tilsvarer 57 informanter. Én person velger alternativ a og én person velger c, dette tilsvarer en prosent på 4. Forklaringen på den høye riktige svarprosenten kan knyttes til den høye frekvensen idiomet har i korpuset (30), noe som kan bety at informantene er fortrolige med dette idiomet. I tillegg er dette et spørsmål hvor informantene blir bedt om å velge riktig idiom fremfor riktig forklaring, noe som kan være enklere.

4.12. Individuelle variasjoner blant informantene

Kapittel 4.2-4.11 har vist hvordan informantene til sammen fordeler seg på riktige og gale svar på i undersøkelsen. Det vil også være interessant å si noe om hvordan den individuelle

scoren til hver informant er, og om det finnes store variasjoner mellom scoren til informantene. Dersom resultater mellom informantene spriker veldig, kan det tyde på ulik grad av forståelse av idiomene hos informantene.

Tabellen nedenfor viser hvor mange riktige svar hver informant har. Vi ser at ingen informanter har færre riktige enn 5 svar. Bare 5 stykker av 69 informanter, har 5 riktige og 5 gale svar, hvilket er en liten andel. Det er også bare 5 stykker av 59 som har 10 riktige svar, og ingen feil. Vi kan dermed si det er en jevn fordeling, hvor det er flest som har 7 rette og 3 feil (17 stk.), og en del informanter som har 8 rette og 2 feil (13 stk.). Rent oppsummert er det få personer som har mye feil.

Vi ser heller ikke noen store forskjeller på resultatene til studiespesialisering og yrkesfag, selv om tallgrunnlaget er for lite til å hevde noe om dette. Grunnet ulikt antall informanter på yrkesfag og studiespesialisering ble ikke dette tatt med i resultatene eller i den seinere diskusjonen.

Antall rette svar	Antall informanter
5	5
6	10
7	17
8	13
9	9
10	5

Tabell 3: Fordeling av informantenes individuelle svar

Rent oppsummert kan vi si at selv om den overordnede idiomforståelsen til informantene er god, finnes det forskjeller i informantenes svar. Dette kan tyde på informantene har ulik grad av kjennskap til og forståelse for idiomene.

5. Diskusjon av funn

For å besvare problemstillingen av oppgaven: «Hvordan er idiomforståelsen av kroppslige idiommer hos videregående elever?», vil jeg i denne delen av oppgaven diskutere funnene fra undersøkelsen, i lys av relevant teori og tidligere forskning. Dette innebærer blant annet å diskutere hvilke faktorer som kan være av betydning for idiomforståelsen.

Funnene fra undersøkelsen viser oppsummert at idiomforståelsen blant de videregående elevene er god. Samtidig fremgår det av undersøkelsen, at informantene har bedre forståelse for enkelte idiommer, og dårligere forståelse for andre idiommer. Vi ser også at det finnes individuelle variasjoner blant informantene, noe som kan tyde på at de har varierende grad av forståelse for idiommer. Disse aspektene vil bli tatt opp i diskusjonen.

Diskusjonen vil være strukturert rundt disse punktene: Er idiomenes egenskaper av betydning for idiomforståelsen?, betydningen av kontekst, bakgrunnskunnskaper og literacy i et undervisningsperspektiv og idiomenes plass i norskfaget.

5.1. Er idiomenes egenskaper av betydning for idiomforståelsen?

Som tidligere nevnt, viser funnene fra undersøkelsen at informantene forstår de ulike idiomene i varierende grad. Informantene forstår idiomene «ha is i magen», «ta seg selv i nakken», «blod på tann», og «sette foten ned» best, hvor 55 informanter eller flere svarer riktig. På idiomene «ha hjertet i halsen», «ha en skarp tunge», «henge med hodet» og «ikke legge fingrene imellom», svarer mellom 39 og 48 informanter riktig. Informantene svarer minst riktig på idiomene «ha is i magen» og «ta bladet fra munnen», hvor 20 og 28 av 59 svarer riktig.

Idiomene i undersøkelsen varierer i henhold til semantiske og syntaktiske egenskaper, og det kan tenkes at disse egenskapene vil ha innvirkning på hvordan informantene forstår idiomene, og påvirke hvilke idiommer informantene forstår best og dårligst. Dette blir løftet frem av Mäntyla (2004):

... categorising idioms according to their characteristics is a complex task. The category boundaries blur and overlap... Also, assessing the features of idioms is bound to be

subjective... However, the characteristics of idioms cannot be ignored, as previous studies have shown their effect on recognition and also on production. (Mäntylä, 2004, s. 171).

Kjennetegn ved idiommer kan være transparensgraden, graden av frozenness, og frekvensen til idiomene, og disse egenskapene kan i henhold til Mäntylas utsagn tenkes å ha innvirkning på forståelsen av idiomene i undersøkelsen. I flere studier kommer det eksempelvis frem at frekvensen til et idiom spiller inn på forståelsen, deriblant Cronk et al. 1993:

Therefore, mean frequency of the words in the phrase can affect the magnitude of the familiarity effect, and should be considered in experiments dealing with figurative uses of idiom phrases. (Cronk et al., 1993, s. 67).

I sitatet kommer det frem at ved figurativ bruk av idiommer kan høy frekvens bidra til økt kjennskap av et idiom. Selv om denne undersøkelsen var større i omfang enn min, og informantene som deltok var studenter og ikke videregående elever, kan funnene mine likevel ses i lys av Cronk et al. (1993) sine funn. Idiomene i min undersøkelse varierer i frekvens, og det er grunn til å tro at disse variasjonene vil ha innvirkning på hvor godt informantene forstår idiomene. «Holde hodet kaldt», og «sette foten ned», er idiomene som har høyest frekvens i datamaterialet mitt, og her svarer også 57 av 59 informanter riktig, noe som kan indikere at idiomene er kjente for informantene. Også idiomene «hjertet i halsen» og «blod på tann», med en frekvens på 17, svarer mange informanter riktig på (48 og 54 stk.) At så mange informanter har høy kjennskap til disse idiomene, kan knyttes til at de er høyfrekvente og institusjonalisert i språket, og dermed godt kjent for informantene. At idiomene «hjertet i halsen» og «sette foten ned» også finnes på engelsk (my heart in my throat, to put one's foot down), med samme betydning, kan øke sannsynligheten for at informantene har hørt idiomene før.

Vi ser imidlertid at forståelsen er lavere for idiommet «ta bladet fra munnen», til tross for at det er høyfrekvent. Kontekst kan trolig trekkes frem som en forklaring i dette tilfellet, og er noe jeg kommer tilbake til i kapittel 5.2.

Idiomenes grad av frozenness kan sies å påvirke frekvensen deres, og ifølge Mäntylä (2004) vil et fleksibelt idiom kunne være mer frekvent:

As has been seen, idioms more often than not tolerate grammatical or lexical changes. The effect of transformations are two-fold: on one hand, tolerating transformations adds to the frequency of an idiom (Mäntyla, 2004, s. 173).

Både idiomene «sette foten ned» og «hjertet i halsen» er to idiomer i undersøkelsen som kan regnes for å være både syntaktisk fleksible og høyfrekvente. Disse idiomene finnes i ulike varianter i Oslo-korpuset, slik som: «satte i går foten ned», «setter foten bastant ned», «hjertet helt oppe i halsen», «skjot hjertet opp i halsen», med endring av tempusformen på verbet og innskudd av andre ord. At disse idiomene er syntaktisk fleksible kan øke sjansen for at idiomene finnes i større omløp i andre typer tekster eller tekstkorpus, skal vi tro With (2017):

Av de 1350 beleggene er det altså 496 klassiske idiomer mot hele 854 leksikalske kollokasjoner. (...) idiomer forekommer sjeldnere enn andre faste kollokasjoner i språket. Vi ser likevel at klassiske idiomer brukes nokså sjelden i avismateriale – én registrering per annenhver side (...) (With, 2017, s. 98).

At idiomene er syntaktisk fleksible kan også øke sjansen for at informantene har hørt de før og dermed har kjennskap til dem, noe som er sannsynlig ut ifra den høye andelen som svarer riktig. Det kan tenkes at når de høyfrekvente idiomene nevnt overfor forekommer så ofte, i ulike tekster eller kontekster, blir språkbrukerne i stor grad enige om hva de betyr, slik det blir hevdet av Mäntyla (2004, s. 173). Dersom idiomene var sjeldne kan det tenkes at informantene hadde vært mer usikre på og uenige om hva idiomene betyr, noe som kunne resultert i at de gjettet. Vi ser imidlertid at disse idiomene har høy riktig svarfrekvens, noe som kan bety at informantene ikke gjetter, men faktisk har kjennskap til idiomene.

Frekvens kan dermed tenkes å bidra til økt forståelse av idiomer i undersøkelsen, i likhet med funnene til Cronk et al (1993). Mäntyla påpeker derimot at frekvens ikke har stor effekt på forståelsen av engelske idiomer hos finske andrespråksinnlærere av engelsk (Mäntyla, 2004, s. 172). Hun forklarer likevel at frekvens trolig vil være av større betydning, særlig dersom idiomene er lav-transparente, hos morsmålsbrukere av et språk, noe vi kan tenke oss at flesteparten av informantene i undersøkelsen min er.

Idiomenes frekvens og grad av frozenness bør også ses sammen med andre faktorer, slik som idiomenes transparensgrad. Dette blir løftet frem av Nippold og Rudzinski: «Factors beside

familiarity also may account for the wide differences in idiom difficulty. One important factor to consider is metaphoric transparency» (Nippold & Rudzinski, 1993, s. 729). Et transparent idiom, vil som tidligere nevnt, innebære at bokstavelig og overført betydning ligger nær hverandre, noe som trolig gjør det lettere å resonnerer seg frem til betydningen (jf. kapittel 2.4.1). Nippold og Rudzinski (1993) konkluderer med at idiomene må være familiære og være transparente for at ungdommer skal forstå dem (Nippold & Rudzinski, 1993, s. 735). Studien deres har informanter i alderen 14-17 år, hvilket er nærliggende informantenes alder i min undersøkelse. Det kan dermed tenkes at noen av de samme funnene fra deres undersøkelse, samsvarer med mine funn.

Det kan se ut til at transparensgraden påvirker forståelsen av idiomene i undersøkelsen min ulikt. For idiomene «holde hodet kaldt», «hjertet i halsen», «sette foten ned», og «ta seg selv i nakken», kan høy transparensgrad trolig trekkes inn som en mulig kilde til høy den høye forståelsen, og kan ses i sammenheng med funnene til Nippold og Rudzinski (1993, s. 735) (i tillegg til at noen av disse idiomene også som nevnt har høy frekvens).

Idiomene «ha en skarp tunge» og «henge med hodet» har også høy transparensgrad, men informantene ser ut til å ha litt lavere forståelsesgrad for disse idiomene, med 39 og 40 informanter som svarer riktig. Hva som kan være grunnen til lavere forståelse for disse idiomene, kan være vanskelig å si. En mulig årsak til lavere forståelse for «ha en skarp tunge», kan være at idiomet er fraværende i Oslo-korpuset, og har en frekvens på 0. På denne måten kan det tenkes at informantene har mindre kjennskap til dette idiomet, til tross for at det har stor grad av samsvar mellom bokstavelig og overført betydning. Også idiomet «henge med hodet» som er høytransparent, viser informantene lavere forståelse for enn de andre høytransparente idiomene. I dette tilfellet kan det tenkes at konteksten er av større betydning enn transparensgraden, og er noe jeg kommer tilbake til i kapittel 5.3.

Heller ikke på idiomet «ha is i magen» ser høy transparensgrad ut til å fremme forståelsen, noe som skiller seg fra Nippold og Rudzinski (1993) sine funn. Dette er idiomet informantene har dårligst forståelse for, og manglende kontekst kan trolig trekkes inn som mulig forklaring.

Hvordan er så forståelsen av idiomer med liten til middels grad av transparens? Tre idiomer i undersøkelsen som er lite til middels transparente, er «ta bladet fra munnen», «ikke legge fingrene imellom», og «blod på tann». I henhold til påstandene til Nippold & Rudzinski

(1993, s. 735) og Mäntyla (2004, s. 171) burde forståelsen av idiomer med lav transparens være lav.

På idiomet «ta bladet fra munnen» svarer om lag halvparten feil, og halvparten rett. Det kan i dette tilfellet tenkes at lav transparensgrad kan ha innvirkning på manglende forståelse hos noen informanter, mens det hos andre informanter ikke har noen effekt på forståelsen. For de informantene som svarer riktig på idiomet, kan f.eks. fortellingskonteksten rundt tenkes å assistere dem i forståelsen.

«Ikke legge fingrene» imellom er også et lavtransparent idiom, hvor 44 informanter svarer riktig, og 14 stykker svarer feil. Med tanke på hvor mange som svarer riktig, ser det ut til at lav transparensgrad ikke spiller en stor rolle for forståelsen. I den sammenheng kan det tenkes at konteksten rundt idiomet «trumfer» lav transparens, og er med på å bidra til middels forståelse. En annen forklaring på middels forståelse kan være at informantene på dette idiomet ikke ble bedt om en forklaring på idiomet, men om å velge riktig idiom som stemte overens med fortellingsteksten. Her kan det tenkes at enkelte informanter blander idiomene «ikke legge fingrene imellom» og «så gjennom fingrene med ting», ettersom begge inneholder ordet *fingrene*.

«Blod på tann» er et idiom med lav grad av transparens, men her svarer hele 54 informanter riktig på betydningen av idiomet. I dette tilfellet kan kontekst trolig trekkes inn som en forklaring, og er noe som blir diskutert i neste avsnitt.

Det kan tenkes at transparensgraden ved idiomene ikke er av særlig stor betydning for en del av idiomene, og dette kan ses i lys av Mäntylas funn. Transparensgraden ved idiomene var heller ikke betydningsfullt hos de engelske morsmålsbrukernes forståelse av idiomer hos Mäntyla, og informantene scoret ikke bedre på høy-transparente idiomer. Mäntyla understreker at dette kan bety at morsmålsbrukere i et språk ofte ikke er kjent med de mange betydningene som idiomer kan ha (Mäntyla, 2004, s. 171).

En gjennomgang av idiomenes egenskaper viser at det kan være vanskelig å peke på hva som avgjør idiomforståelsen, hva som er med på å fremme og hemme forståelsen. Trolig kan vi si at de ulike egenskapene ved idiomene virker i samband med hverandre, og kan få innvirkning på idiomforståelsen. I tillegg er trolig konteksten idiomet står i, av betydning.

5.2. Betydningen av kontekst

I tidligere studier på idiomforståelse har kontekst vist seg å være fremmende. I studien til Nippold og Martin (1989) kommer det frem at idiomer som ble satt i en kontekst var enklere å forstå for ungdommer i alderen 14-17 år, enn idiomer som stod uten kontekst:

The major finding of the study was that idioms presented in two-sentence story contexts were slightly easier for adolescents aged 14 through 17 to interpret than were idioms presented without a context (Nippold & Martin, 1989, s. 64).

Også Golden (2014) konkluderte med at kontekst var viktig for forståelsen av metaforiske uttrykk hos ungdommeskoleelever med annet morsmål enn norsk:

Konteksten det metaforiske uttrykket stod i, var også viktig. Elevene forstod langt flere av uttrykkene som forekom i en ungdommelig kontekst (som f.eks. hadde med skole og kjærlighet å gjøre) enn en voksen kontekst (som f.eks. hadde med arbeidsliv og politikk å gjøre). (Golden, 2005, sitert i Golden, 2014, s. 117).

Funnene fra undersøkelsen min indikerer at kontekst eller fraværet av kontekst kan ha innvirkning på forståelsen til informantene elever av kroppslige idiomer. Skillet mellom fraværet av kontekst og bruken av kontekst kommer tydelig frem ved idiomene «ha is i magen» og «blod på tann». Forståelsen for idiomet «ha is i magen» er lavere enn alle andre idiomer i undersøkelsen, til tross for at det både er høyfrekvent i Oslo-korpuset, og har høy grad av transparens. Manglende kontekst kan her bli trukket frem som en forklaring på lav forståelse. I henhold til Cacciari og Tabossi (1988) sin teori kan det tenkes at aktiveringen av «the idiom key» ikke finner sted hos informantene, på grunn av manglende kontekst, noe som gjør at informantene ikke oppfatter den overførte betydningen, som er å forholde seg rolig.

I det lavtransparente idiomet «blod på tann» kan det derimot tenkes at konteksten i stor grad bidrar til høy forståelse blant informantene. Ettersom transparens har vist seg å være betydningsfullt for å forstå idiomer (Nippold og Rudzinski, 1993, s. 735), kunne det tenkes at forståelsen av dette uttrykket var lav. Likevel ser vi at hele 54 informanter svarer riktig på dette idiomet (jf. kap. 4.7), noe vi kan koble til at idiomet står i en tydelig fortellingskontekst. Disse funnene samsvarer med funn fra Nippold & Martin (1989, s. 64), som viser at en strategi ungdommer bruker i møte med ukjente idiomer, er å støtte seg til konteksten.

Det er også grunn til å tro at kontekst påvirker forståelsen av idiomet «ta bladet fra munnen». Dette er et idiom som har høy frekvens, men er lavtransparent. Vi ser at forståelsen for dette idiomet er lavere enn for en del andre idiomer, med 28 som svarer riktig, og 32 som svarer feil. I spørsmålsteksten skisseres et scenario mellom et kranglende ektepar, og svaralternativene omhandler ulike måter å kommunisere på. Alternativene er relativt like, og ut ifra fortellingskonteksten fremstår ingen av alternativene som direkte ulogiske. Det kan være grunn til å tro, at for de 28 informantene som svarer riktig, er konteksten med på å sette dem på sporet av betydningen av idiomet (si sin mening rett ut), selv om de ikke har hørt idiomet fra før av. Dersom idiomet hadde stått uten en kontekst kan det tenkes at flere informanter ikke hadde forstått idiomet, grunnet lav transparensgrad.

For den resterende halvparten, 31 stykker, kan se ut til at konteksten forvirrer dem, og gjør at de tolker teksten feil, noe som resulterer i at de svarer «å avbryte hverandre», som også kan regnes som et logisk alternativ ut ifra fortellingskonteksten. At konteksten i enkelte tilfeller kan være misvisende, blir påpekt av Mäntyla: «... context may assist in understanding an unfamiliar expression but it may equally lead astray.» (Mäntyla, 2004, s. 62). Også Golden (2014) fremhever at for at ord skal kunne forstås: «(...) må konteksten være av en slik art at den gir mening til leseren (...)» (Golden, 2014, s. 112).

Også ved idiomene «ha en skarp tunge» og «henge med hodet», kan det se ut til at konteksten har innvirkning på idiomforståelsen. På det lavfrekvente idiomet «ha en skarp tunge», gis tre svaralternativer som alle omhandler å snakke, og vi ser at det finnes informanter på alle alternativene. Enkelte informanter bruker trolig konteksten til å resonnerer seg frem til riktig svar, mens andre blir forvirret av de tre like alternativene. Dette kan være en forklaring på at informantene fordeler seg ulikt, med en del rette svar, og en del feil. På idiomet «henge med hodet» viser resultatet at omtrent halvparten svarer rett, og halvparten feil. Det kan også her tenkes at enkelte får hjelp av konteksten, mens andre blir forvirret, og svarer «å kjede seg», som er feil.

Det er interessant å merke seg at konteksten ved enkelte idiomer i undersøkelsen ser ut til å forvirre informantene, heller enn å bidra til økt forståelse. Hos Nippold og Taylor (1989) bidro kontekst rundt idiomene til økt forståelse, hos informantene i alle aldre, 14, 15, 16 og 17 år. De samme funnene finner Golden (2014). Det er likevel verdt å merke seg at effekten av

kontekst trolig hadde vist seg mer tydelig dersom enkelte idiommer hadde stått helt uten kontekst.

5.3. Språklig bakgrunn og literacy i et undervisningsperspektiv

Informantenes språklige bakgrunn kan tenkes å ha innvirkning på hvor godt de forstår idiomene i undersøkelsen skal vi tro Golden (2014), som fremhever at norske språkbrukere ikke er en homogen gruppe, og trekker frem faktorer som alder, generelt språknivå, språkpraksis og språkbakgrunn som betydningsfulle for å forstå metaforiske uttrykk (Golden, 2014, s. 116). Det kan tenkes at informantene i undersøkelsen har ulik språklig bakgrunn, og noen av dem har trolig ikke norsk som morsmål.

Golden (2005, sitert i Golden, 2014, s. 117) fant at det var stor forskjell mellom elever med ulikt morsmål, i en undersøkelse av norske minoritetsspråklige ungdommer sin forståelse av metaforiske uttrykk:

Elever med annet morsmål enn norsk forstod langt færre (litt under 67%), av de metaforiske uttrykkene enn klassekameratene med norsk som morsmål (litt over 88%, og noen av undergruppene forstod urovekkende få» (Golden, 2005, sitert i Golden, 2014, s. 117).

Disse funnene kan kobles til min undersøkelse. Selv om den overordnede idiomforståelsen hos informantene er god, ser vi i kapittel 4.12 at det finnes individuelle forskjeller mellom informantene. Det er blant annet fem informanter som har fem riktige og fem feil svar, og fem informanter har ti riktige svar, og null feil. Det kan ut ifra disse funnene tenkes at informantene besitter ulik grad av språknivå, språkpraksis og språkbakgrunn. Dette kan trolig ses i lys av at den norske skolen i dag er flerkulturell og rommer mange elever med ulike språkbakgrunner.

Ifølge Golden (2014) vil forståelsen av metaforiske uttrykk avhenge av bakgrunnskunnskapene språkbrukerne har om et tema. Golden (2014, s. 116). Hun forklarer slik type kunnskap ut ifra skjemateori: «Ifølge skjemateori (...) vil vi – i møte med nye fenomener, hendelser eller rett og slett enkeltord – aktivere de skjemaene vi har for disse» Golden, 2014, s. 106). Det kan derfor tenkes at informantene i undersøkelsen som har rett på alle idiomene, er erfarne språkbrukere, har gode lese- og skriveferdigheter, og besitter

relevante bakgrunnskunnskaper som trengs å forstå idiomene. Videre kan det være grunn til å tro at disse informantene som en strategi i møte med idiommer, aktiverer de ulike skjemaene de har for idiomene, f.eks. «blod på tann» og bruker denne bakgrunnskunnskapen, samt fortellingskonteksten til å resonnerer seg frem til betydningen. Selv om de møter idiommet «blod på tann» i en ny kontekst de ikke har hørt før, vil trolig en kompetent språkbruker kunne justere skjemaene vedkommende allerede har, slik de passer overens med den nye kunnskapen og informasjonen som gis, slik det blir hevdet av Rumelhart, 1980 (sitert i Golden, 2014, s. 106). På den andre siden kan det tenkes at de informantene som svarer mest feil i undersøkelsen, er mindre erfarne språkbrukere, eller har dårligere lese- og skrivekompetanse, samt mangler relevante bakgrunnskunnskaper. Dette kan medføre at informantene mangler skjemaer for idiomene, og heller ikke greier å bruke fortellingskonteksten til å forstå idiomene.

Også Nippold og Rudzinski (1993) trekker frem språklig erfaring som sentralt for idiomforståelse:

High school students, compared to their older counterparts, are less familiar with idioms because, in general, they have engaged in fewer instances of literate behavior such as reading and analyzing the meaning of words and expressions (Nippold & Rudzinski, 1993, s. 731).

Selv om bakgrunnskunnskaper trolig kan spille en mindre viktig rolle for å forstå kroppslige idiommer enn kulturelle, er det viktig å understreke at overført språk trolig er vanskeligere å forstå enn bokstavelig språk. Det vil derfor være en fordel å ha hørt idiomene før, eller ha bakenforliggende kunnskap om idiommer eller figurativt språk generelt. Dette er i tråd med Coopers utsagn «These forms of language are difficult to understand and learn because they do not mean what they literally state» (Cooper, 1998, s. 255).

Å ha grunnleggende kjennskap til idiommer eller om figurativt språk, kan ses på en som del av literacy-begrepet. Literacy handler som tidligere nevnt, blant annet om å ha ferdigheter til å forstå og delta i samtaler, debatter og andre språkfelleskap på ulike arenaer. Om dette skriver Seland og Huang: «... i samfunnet forøvrig er literacy en nøkkel til videre deltakelse i arbeidsliv så vel som i demokratiske institusjoner og prosesser» (Seland & Huang, 2018, s. 128). Etersom idiomene utbredt i både tale og skriftspråk, kan de ses på som en del av literacybegrepet, og som nødvendige for å delta i samtaler. Å ikke ha kjennskap til norske

idiomer og andre uttrykk, og mangle de nødvendige bakgrunnskunnskapene kan derimot by på språklige utfordringer. Denne problematikken blir aktualisert i boka «Griseflax- norske ord og uttrykk på somali», skrevet av en norsk kvoteflyktning. Om dette skriver Yildiz og Eliassen (2021):

«Som kvoteflyktning synes Ali Mohammad det er vanskelig å forstå norske ord og uttrykk. Han tenkte mye på hva det egentlig betyr «å hoppe etter Wirkola», «ta det helt piano», og «å snakke rett fra levra»? (Yildiz & Eliassen, 2021).

Mohammad Ali (sitert i Yildiz & Eliassen, 2021) trekker videre frem at manglende kontekst gjorde det vanskelig å forstå uttrykket «griseflaks», ettersom han ikke kunne spise gris (Yildiz & Eliassen, 2021). Vi kan dermed tolke Alis utsagn i retning av at idiomatiske uttrykk kan være vanskelige å forstå uten en relevant kontekst, og uten å kjenne de norske kulturelle referanserammene. På den måten kan vi betrakte relevante bakgrunnskunnskaper og kulturelle referanserammer som en del av det kulturelle literacy-begrepet. Fra et kulturelt literacyperspektiv vil manglende kjennskap til kulturelle og litterære referanser kunne være ekskluderende. Dette løfter også Helene Uri (2021, sitert i Yildiz & Eliassen, 2021) frem:

«Hvis man bruker altfor mange faste uttrykk, så er det klart at det gjør at samtalen nesten kan bli uforståelig for en som ikke har norsk som morsmål, og som ikke har lært seg alle disse umulige, faste uttrykkene» (Helene Uri, 2021, sitert i Yildiz & Eliassen, 2021).

At informantene svarer ulikt på spørsmålene, kan som tidligere nevnt tyde på at de besitter ulik grad av kunnskap om idiommer. Ut ifra et sosiokulturelt syn på literacy, er det sannsynlig også literacy-ferdighetene trolig vil være ujevnt fordelt mellom informantene, grunnet ulik sosioøkonomisk bakgrunn, foreldrenes utdanningsnivå, etnisitet etc. (Fjørtoft, 2014, s. 78). Dette kan få betydning for hvordan lærere i norskfaget bør velge ut idiommer, og hvordan de skal presentere dem, slik at alle elever har forutsetning for å forstå dem. I et undervisningsperspektiv kan det derfor være viktig å lære de nødvendige språklige bakgrunnskunnskapene som trengs for å forstå idiommer og andre faste uttrykk i språket, særlig med tanke på dagens flerkulturelle klasserom. Helene Uri fremhever dette:

– Wirkola kan fort bli noe annet. Uttrykket «Hoppe etter Wirkola», kan høres ut som å hoppe etter ruccola, fordi salattypen ruccola har vi hørt om, mens mange har glemt hoppstjernen, Bjørn Wirkola. (Yildiz & Eliassen, 2020).

Dersom man ikke har kjennskap til eller kunnskaper om hoppstjernen Bjørn Wirkola, vil et slikt idiomatisk uttrykk kunne virke uforståelig. Dette kan være gjeldende for yngre mennesker som ikke husker Bjørn Wirkola, eller mennesker som ikke tilhører den norske majoritetskulturen.

I et undervisningsperspektiv vil det, ifølge Cooper (1998) være hensiktsmessig å kategorisere idiommer ut ifra hvilket tema de inneholder, og i den sammenheng kan en måte å kategorisere idiommer på være å bruke kroppslige idiommer. Cooper hevder at å kategorisere idiommer ut ifra tema vil gjøre det enklere for elever å lære dem, da elevene kan se etter fellestrekk i de utvalgte uttrykkene (Cooper, 1998, s. 263). I denne sammenheng viser funnene fra undersøkelsen at forståelsen for de kroppslige idiomene er høy, og det kan derfor tenkes at lærere bør velge slike idiommer fremfor kulturelle. Vi ser for eksempel at mange informanter forstår idiommet «ha hjertet i halsen». En forklaring på dette finner vi hos Golden (2014), som hevder at vi ofte forbinder uttrykk med hjertet i med følelser fordi vi selv har en kropp:

Når vi anstrenger oss – både fysisk og psykisk – pumper hjertet raskere. Dette fører til at vi puster fortere, blir røde i ansiktet og varme. Det er derfor ikke så underlig at nettopp hjertet forbindes med følelser ... (Golden, 2014, s. 34).

Her trekker Golden en kobling mellom hvordan menneskekroppen og hjertet fungerer, og at vi har en forutsetning til å forstå kroppslige uttrykk. Det kan derfor tenkes at informantene forstår nettopp dette uttrykket fordi de selv har en kropp, og har erfart disse følelsene og har opplevd at hjertet er i halsen når de er nervøse. Et argument for å bruke kroppslige idiommer i en undervisningssammenheng, kan derfor være at elevene kan bruke kroppen og egne følelser til å forstå idiommer. Dette kan tenkes å utjevne de språklige forskjellene som kan finnes blant elever.

Ifølge Cooper (1998, s. 262) vil det også være gunstig å bruke idiommer som er transparente og frekvente i språket i undervisningen, i tillegg til at idiomene bør blir presentert i en kontekst. Disse påstandene kan ses i lys av undersøkelsen min, som viser at høy transparensgrad og høy

frekvens trolig er av betydning for hvor godt informantene forstår de ulike idiomene (jf. kap. 5.2.), selv om disse faktorene blant annet må ses i sammenheng med konteksten rundt idiomene. Også May (1979) og Cooper (1988) understreker at idiomene bør bli presentert i en naturlig kontekst, noe undersøkelsen min understøtter. Funn fra undersøkelsen viser imidlertid at konteksten bør være av en art som ikke forvirrer elevene, slik det ser ut til at konteksten rundt «ta bladet fra munnen» gjør. I et slikt tilfelle vil det være svært viktig med en tydelig kontekst som setter elevene på sporet av riktig betydning.

Noen av de samme funnene kommer frem i Golden (2005), som undersøker minoritetsspråklige ungdom sin forståelse av metaforiske uttrykk. Her viser det seg at de enkleste metaforiske uttrykkene for elevene, var de som var bildesterke, og bestod av ord med middels frekvens (Golden 2005, sitert i Golden, 2014, s. 117). I likhet med Cooper (1998) hevder hun ulike faktorer vil virke inn på forståelse av metaforiske uttrykk:

Forståelsen av metaforiske uttrykk vil variere avhengig av en rekke faktorer som oppbygging av uttrykket, konteksten det står i, bakgrunnskunnskapen innlærerne har om temaet osv. (Golden, 2014, s. 116).

Her ser vi at særlig for innlærere av norsk, som ikke kan norsk på morsmålsnivå, vil bakgrunnskunnskaper være av betydning.

Funnene nevnt overfor viser som nevnt at egenskapene ved idiomene, samt konteksten rundt idiomene har innvirkning på idiomforståelsen. I tillegg ser vi at det finnes individuelle forskjeller mellom informantenes svar.

5.4. Idiomenes plass i norskfaget

Hvilken plass har idiomene i norskfaget og læreplanen for norskfaget i videregående skole? I læreplanen for norskfaget i Fagfornyelsen (NOR01-06), under fagets relevans og sentrale verdier står det blant annet at:

(...) Faget skal gi elevene tilgang til kulturens tekster, sjangre og språklig mangfold og skal bidra til at de utvikler språk for å tenke, kommunisere og lære. (...) Norskfaget skal gi elevene

litterære opplevelser og mulighet til å uttrykke seg kreativt og skapende.
(Utdanningsdirektoratet, 2020).

I sitatet kommer det frem at elevene skal lese tekster i forskjellige sjangre som formidler noe om norsk kultur. Dette er i tråd med Utdanningsdirektoratet (2019) sin beskrivelse av norskfaget som et kulturfag og et språkfag. I tråd med Dobrovolskij og Piirainen (2005) sitt syn på idiomer, vil kulturen i stor grad bli formidlet gjennom idiomene som finnes i et språk, og fra dette perspektivet kan vi hevde at idiomene er innbakt i norskfaget gjennom ulike tekster og verk. Idiomer, især kulturelle idiomer, kan i ulike tekster formidle sentral kunnskap om norsk historie og kultur. Ifølge Dobrovolskij og Piirainen (2005) knytter for eksempel figurativt språk seg til den materielle kulturen i et land, slik som ulike hverdags-gjenstander (Dobrovolskij & Piirainen, 2005, s. 224-225). Slike gjenstander kan være språkspesifikke i et land, som f.eks. knytter seg til sjøfart eller fiske:

One culturally bound frame is 'seafaring', which clearly has left traces in languages such as Dutch, English, and above all, Icelandic. All of them are languages spoken in countries or by people of nations with links to the former culture of seafaring and sailing (Dobrovolskij & Piirainen, 2005, s. 229).

På norsk finner vi også idiomer som knytter seg til sjø og fiske, slik som «være i samme båt», «helt under båten», eller «synkende skip» (NAOB), og disse kan sies å formidle kunnskap om at sjøfart har spilt en rolle i Norge. Mange av de norske idiomene er intertekstuelle referanser fra ulike, eldre litterære verk, slik som: «å være en Solveig», eller «Det var litt av en bøyg», fra Ibsens Peer Gynt, og disse er en del av språket som kan være relevante å ha kjennskap til. Vi finner også en del intertekstuelle referanser til Bibelen (Dobrovolskij & Piirainen, 2005, s. 231), slik som «bære Apostlenes hester» og «i Adams drakt», som formidler noe om at Norge har vært en kristen nasjon. Selv om mange av disse idiomene er historiske og kanskje ikke er like utbredt i dag, formidler de likevel sentral kunnskap om norsk kultur og historie, og kan dermed ses som en vesentlig del av norskpensumet for videregående skole. Selv om slike kulturelle idiomer kan være mindre transparente og vanskeligere å forstå for elever enn de kroppslige idiomene, er de likevel utbredte i tale- og skriftspråk, og vil trolig være relevante å ha kjennskap til.

I norskfagets overordnede del fremgår det også at elevene gjennom faget skal få «muligheten til å uttrykke seg kreativt og skapende» (Utdanningsdirektoratet, 2020). Idiomene kan ses på som en del av de språklige virkemidlene som elevene møter i ulike tekster og sjangre, og som de selv kan bruke i egne tekster (jf. kompetansemålene for norskfaget). Disse kompetansemålene kan ses i henhold til Gläser, som peker på at idiommer kan brukes som stilistisk ressurs i ulike tekster og sjangre (Gläser, 1997, s. 130). Hun definerer stilistisk ressurs eller «style» som: «... as the choice of the linguistic means made by the individual speaker or writer in accordance with the requirements of the communicative situation» (Gläser, 1997, s. 131).

Ifølge Gläser kan idiommer eller andre fraseologiske enheter bli brukt som ordspill eller vitser i akademiske tekster eller fagtekster (Gläser, 1997, s. 143). Med dette kommer det frem at forfatteren av en tekst kan bruke idiommer bevisst som en stilistisk ressurs i den kommunikative situasjonen som er gjeldende, både muntlig og skriftlig. Dette kan trolig overføres til elever i norskfaget som bevisst kan bruke idiommer som et språklig virkemiddel for å oppnå ulike kommunikative formål når de skriver en tekst, eller når de holder en muntlig presentasjon.

Vi kan med dette betrakte idiommer som en måte elevene kan krydre språket sitt i norskfaget, noe Bromley (1979) også understreker. Det kan også ses i lys av utsagnet til Searle (1975, sitert i Cacciari & Tabossi, 1993, xiii): «Speak idiomatically unless there is some good reason not to do it».

6. Avsluttende betraktninger og veien videre

«Hvordan er forståelsen av kroppslige idiomer hos videregående elever?»

Innledningsvis ble dette spørsmålet stilt, og formålet med denne masteroppgaven var å få innsikt i forståelsen av idiomer hos videregående elever. Gjennom å belyse teori og tidligere forskning har jeg forsøkt å gjøre rede for idiomers komplekse natur, som blant annet viser at det finnes uenigheter om hvordan idiomer blir definert, og hva som er idiomers kjennetegn. Jeg har også belyst at skillene mellom de ulike fraseologiske enheter er overlappende, og at det kan være vanskelig å skille dem fra hverandre. Forskning og studier om idiomforståelse er også et bredt og diskutert forskningsfelt som rommer mange ulike perspektiver. Dette er blitt belyst gjennom en redegjørelse av ulike teorier og studier på emnet, og med et fokus på hvilke faktorer som kan ha innvirkning på idiomforståelse.

Idiomene har også blitt satt i et undervisningsperspektiv, hvor ulike aspekter ved undervisning om idiomer er blitt løftet frem. De ulike forskerne på feltet har hevdet at idiomer bør være en sentral del av undervisningen, og presentert hva idiomundervisning bør bestå i. I den sammenhengen ble ulike også perspektiver på literacy gjort rede for, og trukket frem som et viktig begrep i norsk skole og særlig i norskfaget.

Gjennom en anonym spørreundersøkelse har forståelsen av kroppslige idiomer hos videregående elever blitt testet. I motsetning til May (1979) og Mäntyla (2004) sine utsagn om at elever har problemer med å forstå idiomer nevnt innledningsvis, viser funnene fra undersøkelsen at videregående elever har god forståelse for kroppslige idiomer.

Undersøkelsen viser imidlertid at enkelte idiomer er enklere å forstå enn andre idiomer. I den sammenheng kan egenskapene ved idiomene brukes som en forklaring på ulik forståelsesgrad, da undersøkelsen har vist at både frekvens, samt graden av frozenness og transparens kan ha påvirket idiomforståelsen hos informantene. Det har samtidig vist seg å være vanskelig å peke på en enkeltfaktor som påvirker idiomforståelsen, og de ulike egenskapene virker trolig i samspill med hverandre.

Idiomene ble også satt i en kontekst, da tidligere studier har vist at kontekst assisterer forståelse. Et interessant funn i undersøkelsen er at kontekst rundt idiomene ser ut til å være

en faktor som både assisterer forståelsen, og på samme tid forvirrer informantene. Dette kan i undervisningssammenheng bety at elever bør bli presentert for idiomer som står i en tydelig kontekst.

Informantenes språklige erfaring og kompetanse kan også trekkes inn som en faktor som virker inn på idiomforståelsen, da vi blant annet ser at noen informanter har bedre forståelse for noen idiomer, enn andre. I undervisningssammenheng kan dette, som tidligere nevnt, bety at lærere bør velge med omhu hvilke idiomer elevene skal lære, som f.eks. å velge idiomer ut ifra et tema, slik som kroppen, og idiomer som er frekvente og transparente. Det kan også bety lærere bør bruke tid på å fokusere på bakgrunnskunnskaper som er sentrale for å forstå idiomene, særlig ved innlæring av kulturelle idiomer.

Avslutningsvis ble idiomene sett i lys av norskfaget i videregående skole. Ut ifra norskfagets formål og læreplanen for faget, kan vi betrakte idiomene som en sentral del av faget, både når det kommer til norsk som et kulturfag, og norsk som et språkfag. Idiomene kan både ses som et virkemiddel elevene kan bruke når de skriver tekster, samtidig som idiomene også formidler sentral kunnskap om norsk kultur og historie. Når det er sagt, gir funnene fra undersøkelsen, samt perspektivene som er blitt belyst, grunn til å tro at idiomer med fordel kunne spilt større en rolle i norskfaget i skolen.

6.1. Forslag til videre studier

Det er blitt gjort lite forskning på idiomer i norsk språkforskning. Min undersøkelse har satt fokus på hvordan idiomer blir forstått av norske språkbrukere i aldersgruppen 15-19 år. I en videre sammenheng, kan det i fremtidige studier være interessant å utforske hvordan ulike aldersgrupper forstår idiomer, gjerne fra et sammenlignende perspektiv. Å sammenligne ulike aldersgruppers forståelse kan gi en pekepinn på hvilken type idiomkunnskap ulike aldersgrupper besitter, noe som kan være relevant i undervisningssammenheng.

Undersøkelsen min bestod av ti kroppslige idiomer, og det kan tenkes at det i videre forskning vil være spennende å sammenligne forståelsen av kroppslige og kulturelle idiomer, og undersøke om forståelsesgraden varierer. Andre forslag til videre studier kan være sammenligning av forståelse av idiomer med og uten kontekst, eller å teste de produktive og

reseptive ferdighetene om idiomer. Slike studier kan tenkes å kunne gi et enda mer helhetlig bilde på idiomkunnskap og figurativ kompetanse, enn min undersøkelse har gitt.

En teoretisk oppgave, hvor skillet mellom idiomer og andre fraseologiske enheter i det norske språket blir diskutert, kan også være interessant å forske på. I den sammenheng kan det være sentralt å eksempelvis ta for seg skillet mellom idiomer og metaforer. Et slik fokus kan bidra til mer teoretisk kunnskap omkring de ulike fraseologiske enhetene i det norske språket. Å studere de fraseologiske enhetene i det norske språket fra et kulturelt ståsted kan også være tema for en videre masteroppgave. I den sammenheng kan en fokusere på opphavet til de ulike fraseologiske enhetene, samt utforske hvilken type kulturell og historisk kunnskap de ulike idiomene formidler.

Fokuset på idiomer i norsk forskning er i dag mangelfullt. Dette kan ses på som problematisk, ettersom idiomene både er utbredte, aktuelle og en viktig del av språket. Forhåpentligvis kan oppgaver slik som denne masteroppgaven, bidra til økt bevissthet rundt idiomers plass i språket, og være med på å styrke idiomers plass i skolen og i norskfaget.

Litteraturliste

- Andersen, G. (2019, 18. februar). Korpus – språkvitenskap. I *Store norske leksikon*.
Hentet fra https://snl.no/korpus_-_spr%C3%A5kvitenskap
- Berkov, V. (1997). *Norsk ordlære*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Blikstad-Balas, M. (2021, 22. januar). Literacy. I *Store norske leksikon*. Hentet fra
<https://snl.no/literacy>
- Bobrow, S. A. & Bell, S. M. (1973). On catching on to idiomatic expressions. *Memory & Cognition*, 1(3), 343-346. Hentet fra <https://doi.org/10.3758/BF03198118>
- Bromley, K. (1984). Teaching idioms. *The reading teacher*, 38(3), 272-276. Hentet fra
<http://www.jstor.org/stable/20198758>
- Cacciari, C. & Tabossi, P. (1988). The Comprehension of Idioms. *Journal of Memory and Language*. 27(6), 668-683). Hentet fra [https://doi.org/10.1016/0749-596X\(88\)90014-9](https://doi.org/10.1016/0749-596X(88)90014-9)
- Cacciari, C. & Tabossi, P. (Red.). (1993). *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Cooper, T. C. (1998). Teaching idioms. *Foreign Language Annals*, 31(2), 255-266). Hentet fra <https://doi.org/10.1111/j.1944-9720.1998.tb00572.x>
- Cowie, A. P. (1998). *Phraseology: Theory, Analysis, and Applications*. New York: Oxford University Press.
- Cronk, B. C., Lima, S. D. & Schweigert, W. A. (1993). Idioms in Sentences: Effect of Frequency, Literalness, and Familiarity. *Journal of Psycholinguistic Research*, 22(1), 59-82. Hentet fra <https://doi.org/10.1007/BF01068157>

De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2019, 10. februar). Generelle forskningsetiske retningslinjer. Hentet fra <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/generelle/>

Dobrovolskij, D. & Piirainen, E. (2005). *Figurative Language. Cross-cultural and Crosslinguistic perspectives*. Elsevier Ltd, Oxford.

Finnøy, K. F. (2012). *Man kan ikke se gjennom fingrene uten UV-stråling: En kvantitativ forskningsstudie av idiomforståelsen hos ungdommer med norsk som morsmål* (Masteravhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim). Hentet fra https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/243798/525869_FULLTEXT01.pdf?sequence=2

Fjørtoft, H. (2014). *Norskdidaktikk*. Bergen: Fagbokforlaget.

Flores d'Arcais, G. B. (1993). The Comprehension and Semantic Interpretation of Idioms. I C. Cacciari & P. Tabossi, (Red.), *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation* (s. 79-98). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Gibbs, R. W. Jr. (1980). Spilling the Beans on Understanding and Memory for Idioms in Conversation. *Memory & Cognition*. 8(2), 149-156. Hentet fra <https://doi.org/10.3758/BF03213418>

Gibbs, R. W. Jr. (1985). On the Process of Understanding Idioms. *Journal of Psycholinguistic Research*. 14(5), 465-472. Hentet fra <https://doi.org/10.1007/BF01666721>

Gläser, R. (1998). The Stylistic Potential of Phraseological Units in the Light of Genre Analysis. I A.P. Cowie (Red.), *Phraseology: Theory, Analysis and Applications* (s. 125-143). New York: Oxford University Press.

Glucksberg, S. (1993): Idiom Meanings and Allusional Content. I C. Cacciari & P. Tabossi (Red.), *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation* (s. 3-26). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

- Golden, A. (2005): *Å gripe poenget: Forståelse av metaforiske uttrykk fra lærebøker i samfunnskunnskap hos minoritets elever i ungdomsskolen* (Doktoravhandling, Universitetet i Oslo). Hentet fra https://www.hf.uio.no/multiling/personer/kjernegruppe/agolden/golden_hf_til_trykk.pdf
- Golden, A. (2014). *Ordforråd, ordbruk og ordlæring* (4.utg.). Oslo: Gyldendahl
- Gundersen, B. T & Jørgensen, A. M. (2012). Oversettelse av faste uttrykk. *Språknytt*. 40, 1-36. Hentet fra https://www.sprakradet.no/globalassets/vi-og-vart/publikasjoner/spraknytt/2012/12012/spraaknytt_12012.pdf
- Grue, J. (2019, 18. juli). Metafor. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/metafor>
- Havrila, M. (2009). Idioms: Production, Storage and Comprehension. Hentet fra <http://philologica.net/studia/20091107224500.htm>
- Jacobsen, I. D. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg). Oslo: Cappelen Damn As.
- Johnsen-Laird, P. N. (1993). Foreword. I C. Cacciari & P. Tabossi (Red.), *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation* (s. vii-x). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Lakoff, G. & Johnsen, M. (1980). *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Leverato, C. M. (1993). The Aquisition of Idioms and the Development of Figurative Competence. I C. Cacciari & P. Tabossi (Red.), *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation* (s. 101-128). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Lieri, K. (2019). Hur behärskas norske idiom av informanter med finska som förstaspråk? *Nordand*. 3(2), 117-141.

- May, A. B. (1979). All the angels of idiom instruction. *The reading teacher*. 32(6), 680-682.
Hentet fra www.jstor.org/stable/20194852
- Moon, R. (1998): *Fixed expressions and idioms in English. A Corpus-Based Approach*.
Oxford: Clarendon Press.
- Mäntylä, K. (2004). *Idioms and Language Users: The effect of the Characteristics of Idioms on the Recognition and Interpretation by Native and Non-native Speakers of English* (Doktorgradsavhandling, University of Jyväskylä, Finland). Hentet fra https://www.researchgate.net/publication/277872357_Idioms_and_language_users_the_effect_of_the_characteristics_of_idioms_on_their_recognition_and_interpretation_by_native_and_non-native_speakers_of_English
- Nippold, M. A. & Martin, S. T. (1989). Idiom Interpretation in Isolation versus Context: A Developmental Study with Adolescents. *Journal of Speech and Hearing Research*. 32, 59-66. Hentet fra <https://doi.org/10.1044/jshr.3201.59>
- Nippold, M. A. & Rudzinski, M. (1993). Familiarity and Transparency in Idiom Explanation: A Developmental Study of Children and Adolescents. *Journal of Speech and Hearing Research*. 36(4), 728-737. Hentet fra <https://doi.org/10.1044/jshr.3604.728>
- Nordbø, B. & Andersen, G. (2020, 24. August). Anglisisme. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/anglisisme>
- Nunberg, G., Sag, I. A. & Wasow, T. (1994). Idioms. *Linguistic Society of America*. 70(3), 491-538. Hentet fra [10.1353/lan.1994.0007](https://doi.org/10.1353/lan.1994.0007)
- Persvold, A. Z. (2019, 11. oktober). Overført betydning. I *Store norske leksikon*. Hentet fra https://snl.no/overf%C3%B8rt_betydning
- Seland, I. & Huang, L. (2018). Literacy som aspekt ved norske elevers demokratikunnskap: Skolens bidrag til elevers læring om demokrati undersøkt gjennom læreplaner og karakterer i fire fag. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 18(1), 123-145. Hentet fra <https://journals.oslomet.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/2999/2921>

- Simonsen, H. G. (2012, 11. desember). Kognitiv lingvistikk. I *Store norske leksikon*. Hentet fra https://snl.no/kognitiv_lingvistikk
- Skaftun, A. (2015). Leseopplæring og fagenes literacy. *Nordic Journal of Literacy Research*. 1, 1-15. Hentet fra <https://doi.org/10.17585/njlr.v1.170>
- Sköldberg, E. (2004): *Korten på bordet: Innehållsmässig och uttrycksmässig variation hos svenska idiom* (Doktoravhandling). Mejerbergs arkiv för svensk ordforskning, Göteborg.
- Swinney, D. A. & Cutler, A. (1979). The Access and Processing of Idiomatic Expressions. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*. 18(5), 523-534. Hentet fra [https://doi.org/10.1016/S0022-5371\(79\)90284-6](https://doi.org/10.1016/S0022-5371(79)90284-6)
- Tabossi, P. & Zardon, F. (1993). The Activation of Idiomatic Meaning in Spoken Language Comprehension. I C. Cacciari & P. Tabossi (Red.), *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation* (s. 145-162). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Vannebo, K-I. (2006). *Katta i sekken og andre uttrykk: Bruk – Bakgrunn – Betydning*. Oslo: Cappelen Damn As.
- Vannebo, K-I. (2019). *Prikken over i-en og andre uttrykk: Bruk – Bakgrunn – Betydning*. Oslo: Cappelen Damn As.
- Universitetet i Oslo. (2010, 28. april). Oslo-korpuset av taggede norske tekster. Hentet fra <https://www.hf.uio.no/iln/tjenester/kunnskap/sprak/korpus/skriftsprakskorpus/oslo/>
- Utdanningsdirektoratet. (2013). *Læreplan i norsk (NOR1-05)*. Hentet fra <https://www.udir.no/k106/NOR1-05/Hele/Kompetansemaal/kompetansemaal-etter-vg3-%E2%80%93-studieforberedende-utdanningsprogram#>
- Utdanningsdirektoratet (2019, 18. november). Hva er nytt i norsk. Hentet fra <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/fagspesifikk-stotte/nytt-i-fagene/hva-er-nytt-i-norsk/>

Utdanningsdirektoratet. (2020). *Læreplan i norsk* (NOR1-06). Hentet fra

<https://www.udir.no/lk20/nor01-06>

With, L. (2007). *Idiomer under lupen: En teoretisk-empirisk studie av idiomatiske uttrykk* (Masteroppgave, Universitetet i Oslo). Hentet fra

http://www.duo.uio.no/publ/ILN/2007/68873/With_masteroppgave.pdf.

Yildiz, M. & Eliassen, H. Ø. (2021, 5. mars). «Å ha griseflaks» betydde noe helt annet for Ali: Nå har han skrevet bok om norske ord og uttrykk. *NRK*. Hentet fra

https://www.nrk.no/kultur/_a-ha-griseflaks_-betydde-noe-helt-annet-for-ali_-1.15345015

Nettbaserte kilder

Bokmålsordboka/Nynorskordboka på nett: <https://ordbok.uib.no/>

Nettskjema, Universitetet i Oslo: <https://nettskjema.no/index.html>

Norsk akademis ordbok <https://naob.no/>

Oslo-korpuset av taggede tekster:

<https://tekstlab.uio.no/norsk/korpus/bokmaal/netscape/treord/oktntb.shtml>

Vedlegg 1: Forespørsel om å delta i spørreundersøkelse

Hei. Sender deg en mail angående at jeg for tiden skriver master i norsk, og i den forbindelse har jeg utformet en kort anonym undersøkelse som skal teste videregående elever sin forståelse av noen norske idiomer, da jeg skriver om idiomforståelse i et norsksdidaktisk perspektiv. Jeg lurder dermed på om noen elever ved denne skolen er villig til å være delta i undersøkelsen? Og om ikke dine klasser har muligheten, kunne du satt meg i kontakt med andre norsklærere? Jeg legger ved undersøkelsen.

Undersøkelsen består av 10 spørsmål, og den er helt anonym. Gjennomføringen vil trolig ta mellom 10-15 min, og det er ønskelig å gjennomføre den i en klassesstime på skolen.

Håper på positivt svar!

Med vennlig hilsen Oda Breivik Skjæveland

Vedlegg 2: Spørreundersøkelsen i Nettskjema

21.5.2021

Hva betyr idiomene? – Vis - Nettskjema

Hva betyr idiomene?

Hva betyr idiomene?

Denne spørreundersøkelsen handler om norske idiomter (uttrykk) og skal teste din forståelse i noen av disse. Eksempler på idiomter er: «å gå rundt grøten» eller «ta seg vann over hodet». Idiomter er faste uttrykk som finnes i et språk. De har overført/ billedlig betydning som betyr at vi ikke skal tolke dem bokstavelig, men vi må lese «mellom linjene» for å forstå dem.

Spørreskjemaet består av 10 spørsmål som skal teste din forståelse av noen utvalgte norske idiomter. Hvert spørsmål inneholder en liten tekst som skal gjøre det lettere for deg å forstå idiomene. Etter hvert spørsmål kommer tre ulike svaralternativer, og du skal krysse av på ett av disse (a, b eller c).

Hvilken studieretning går du på?

- Studieforbereidende
- Yrkesfag

1. Maiken hadde is i magen.

Hvilken forklaring passer best til å forklare Maiken her?

- a) Hun forholdt seg rolig
- b) Hun var redd og nervøs
- c) Hun følte seg uvel

2. Ole sa det til henne med hjertet i halsen.

Hvilken forklaring passer best til Oles følelse?

- a) Han angret seg
- b) Han var lei seg
- c) Han var nervøs

3. Nå var tiden kommet for å holde hodet kaldt, tenkte Otto.

Hva betyr det å "holde hodet kaldt"?

- a) Å tenke klart
- b) Å gi blaffen
- c) Å avvise noen

4. Aryana bestemte seg for å ta seg selv i nakken.

Hva betyr det å "ta seg selv i nakken"?

- a) Å tenke positivt
- b) Å ombestemme seg
- c) Å skjerpe seg

5. At Erik hadde en skarp tunge, var noe alle visste.

Hva betyr det å "ha en skarp tunge"?

- a) Å ikke tenke før man snakker
- b) Å være spydig når man snakker
- c) Å banne mye

6. I høst var Arne på jakt og skjøt tre rådyr. Den vellykkede jakta ga Arne blod på tann.

Hva fikk Arne?

- a) Lyst til å jakte mer
- b) Smaken av rådyrblod
- c) En skade da han var på jakt

7. Marina hadde sittet på rommet sitt hele dagen. Plutselig sa faren hennes: Nå må du slutte å henge med hodet"

Hva betyr det å "henge med hodet"?

- a) Å kjede seg
- b) Å være irritabel
- c) Å være lei seg

8. Ekteparet John og Steinar var ofte uenig og kranglet mye. Begge to var like gode på å ta bladet fra munnen.

Hva betyr det å "ta bladet fra munnen"?

- a) Å avbryte hverandre
- b) Å si sin mening rett ut
- c) Å ikke si sin mening rett ut

9. Bestemoren til Elisabeth var ei tøff dame som var dønn ærlig, og sa rett ut hva hun mente.

Hvilket uttrykk passer best til å beskrive bestemoren?

- a) Hun gikk rundt grøten
- b) Hun så gjennom fingrene med ting
- c) Hun la ikke fingrene imellom

10. Moren til Pia var lei av at hun alltid kom for seint hjem, og aldri gjorde lekser. En dag fikk moren hennes nok, og ga henne husarrest.

Hva gjorde moren til Pia?

- a) Hun tok foten på nakken
- b) Hun satte foten ned
- c) Hun tok føtene fatt

[Se nylige endringer i Nettskjema](#)